

การปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยของเรือนแถวไม้ริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ กรุงเทพมหานคร  
จากปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชัน

Adaptive-Reuse of Timber Rowhouses in Hua Takhe Waterfront Community,  
Bangkok through Gentrification Phenomenon

สุชาครีย์ ธีรเศรษฐ์<sup>1\*</sup> พีรยา บุญประสงค์<sup>2</sup>

Suchacree Dhirasedh<sup>1\*</sup> Peeraya Boonprasong<sup>2</sup>

Received: 18/02/2023

Revised: 01/05/2023

Accepted: 01/06/2023

**บทคัดย่อ**

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชันในงานสถาปัตยกรรม สังคม และวิถีชีวิตในชุมชน จากการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยในงานสถาปัตยกรรม รวมถึงศึกษาในทัศนคติที่มีต่อชุมชนของผู้อยู่อาศัยและผู้ประกอบการ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม และวิถีชีวิต เพื่อสรุปถึงการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ของเรือนแถวริมน้ำชุมชนตลาดหัวตะเข้ โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์ และสำรวจ รวมไปถึงการทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการศึกษาปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชัน ทำให้เกิดคำถามที่ว่า ปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชัน และทัศนคติของผู้คน ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยเรือนแถวไม้ริมน้ำในชุมชนหัวตะเข้ได้อย่างไร จากการศึกษาเปรียบเทียบจากอาคารที่ได้มีการปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยใหม่โดยผู้ประกอบการ พบว่าปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชันส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชน และทางสถาปัตยกรรม ให้เกิดการรองรับกับพฤติกรรมการใช้งานใหม่จากผู้เข้ามาใช้งานภายในชุมชน สามารถตอบรับกับวิถีการท่องเที่ยวเชิงไฮโซหาอดีต ที่ส่งผลต่อการเกิดกิจกรรมและวิถีชีวิตใหม่ภายในชุมชนที่สามารถอยู่ร่วมกับวิถีชีวิตเดิมได้ จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรม และลักษณะการใช้สอยของเรือนแถวไม้ริมน้ำ จะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการใช้งานที่ตอบสนองต่อการเติบโตของการท่องเที่ยว เมื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวกับวิธีการปรับเปลี่ยนลักษณะทางกายภาพของอาคาร พบว่าผู้ประกอบการมักซ่อมแซมและปรับปรุงอาคารให้มีลักษณะเปลือกอาคาร และโครงสร้างใกล้เคียงกับรูปแบบเดิม แต่ในการใช้สอยภายในจะมีความแตกต่างกันตามการใช้งาน ซึ่งเป็นการพยายามรักษารูปแบบทางสถาปัตยกรรมให้สอดคล้องกับบริบทเดิม ที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการ กับคนในชุมชน และทัศนคติของผู้ประกอบการนั้นมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งมีผลต่อวิถีชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันภายใต้ความรู้ ความเข้าใจในการเกิดปรากฏการณ์เจนทริฟิเคชันในชุมชน

**คำสำคัญ:** เรือนแถวไม้ ชุมชนริมน้ำ หัวตะเข้ การปรับเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอย เจนทริฟิเคชัน

<sup>1-2</sup> คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

Faculty of Decorative Arts, Silpakorn University

\* ผู้นิพนธ์ประสานงาน อีเมล: dhirasedh\_s@silpakorn.edu

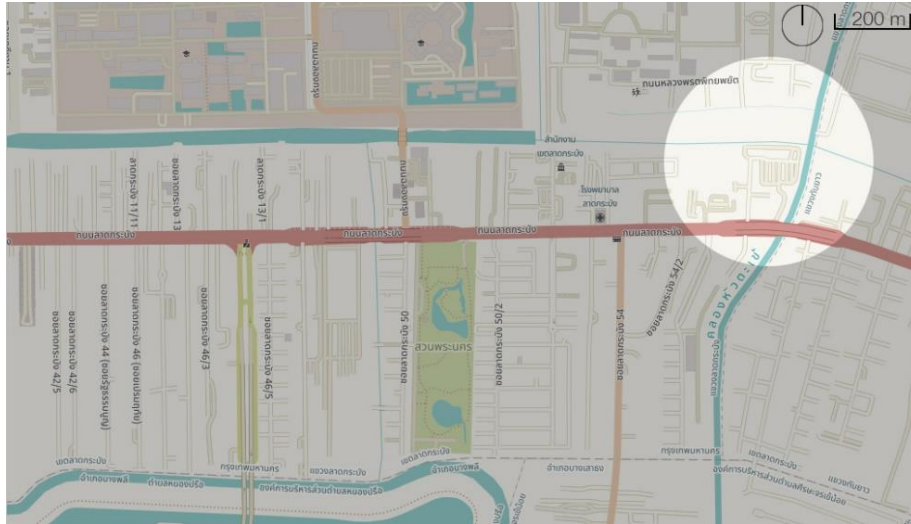
## Abstract

This research aimed to explore role of gentrification affecting to change in architecture, society, and community lifestyles, through adaptive-reuse of existing timber rowhouses, including analyzing through attitudes of residents and entrepreneurs resulting from gentrification. To discuss on changes of new uses occurring in timber rowhouses, Hua Takhe community, data was collected by fieldwork, interviews, surveys, literature review, and relevant documents. From studying the phenomenon of gentrification, questions arise regarding how this phenomenon and people's attitudes contribute to use transformation of timber rowhouses in the community. In comparative study on buildings that have been repurposed by entrepreneurs, it was found that the gentrification has led to amendments of physical and architecture in through community's usage of space. These changes are intended to accommodate the new usage respond to the trend of nostalgia tourism. Consequently, new activities can emerge to the local that traditionally coexist. It was found that changes in architectural characteristics and usage of timber rowhouses are in line with the objectives of usage that respond to the growth of tourism. When analyzing with methods of changing physical characteristics of the building, it was found that entrepreneurs often repair and renovate buildings similar to the original style - facade and structure. With the idea of façade preservation, the overall environment is consistently maintained with the context while uses maybe varies demonstrating coexistence between entrepreneurs and the people in the community. In summary, attitudes of the entrepreneurs are importantly for the development and preservation of the community, both economically and socially. Through gentrification, good knowledge and understanding of the situation can lead to strong community in terms of harmonization between entrepreneurs and local way of living.

**Keywords:** Timber Rowhouses, Waterfront Community, Hua Takhe, Adaptive-reuse, Gentrification

## 1. บทนำ

ชุมชนตลาดหัวตะเข้ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตลาดกระบัง จังหวัดกรุงเทพมหานคร ในบริเวณจุดตัดระหว่าง คลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งเป็นคลองขุดในช่วงปี พ.ศ. 2421 ตามพระราชบัญญัติขุดคลองของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 เพื่อเป็นการเชื่อมเส้นทางเศรษฐกิจระหว่างพระนคร และฉะเชิงเทราในทางตะวันออก และคลองหัวตะเข้ โดยมีลักษณะเป็นชุมชนตลาดริมน้ำ 2 ฝั่งคลองประเวศบุรีรมย์ ที่ใช้การสัญจรทางเรือเป็นหลัก ต่อมาได้เรียกบริเวณจุดตัดนี้ว่า สี่แยกหัวตะเข้ ได้มีประชาชนมาอาศัยรวมกลุ่มกันเป็นย่านการค้า เรียกว่า ตลาดหัวตะเข้ เป็นทั้งศูนย์กลางการค้า การแลกเปลี่ยนซื้อขายสินค้า รวมถึงแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของอำเภอลาดกระบัง แต่หลังจากการพัฒนาของเมือง ทำให้พฤติกรรมการใช้งานของผู้ใช้งานเปลี่ยนไป ทั้งในการเปลี่ยนแปลงการสัญจร เนื่องจากการตัดถนน การสร้างประตุน้ำ การเข้าถึงของรถยนต์ที่มากขึ้น ทำให้การสัญจรทางเรือได้หมดความสำคัญลงไป ชุมชนเองจึงได้รับผลกระทบไปพอสมควร ผู้ค้าและผู้คนในชุมชนบางส่วนจึงเริ่มมีการขยายออกไปประกอบอาชีพที่ทำเลอื่น เหลือเพียงชุมชนที่ซบเซาลงกับผู้คนที่อาศัยอยู่ และประกอบอาชีพตามกำลังที่มี



รูปที่ 1 ที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้  
ที่มา: ดัดแปลงจาก [www.openstreetmap.org](http://www.openstreetmap.org)

ด้วยกระแสการฟื้นฟูย่านและชุมชนประวัติศาสตร์ในช่วงเวลาดังกล่าว ได้นำไปสู่การฟื้นฟูอาคารให้ตอบรับกับแนวทางการท่องเที่ยวเชิงย้อนอดีต หรือ Nostalgia Tourism ทำให้ตลาดโบราณริมคลองหลากหลายแห่งที่เคยซบเซา กลับมาได้รับการฟื้นฟูขึ้นอีกครั้ง ส่งผลต่อความต้องการในการเข้าไปจับจองพื้นที่ภายในชุมชนตลาดเก่ามากขึ้น มีผู้คนจากต่างถิ่นเข้ามาอาศัย หรือประกอบกิจการใหม่ภายในชุมชน และเริ่มมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่มีอยู่ดั้งเดิมในชุมชน ทำให้ชาวบ้านในชุมชนที่อยู่เดิมทยอยออกจากชุมชนไป (ชาติรี ประภิตนันทการ, 2554) การเข้ามาอยู่ของคนกลุ่มใหม่นี้มักนำไปสู่ค่าเช่าที่สูงขึ้น มูลค่าของพื้นที่ที่สูงขึ้น สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปจากเดิม จนเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า เจนตรีฟิเคชัน (Gentrification) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมของบริเวณพื้นที่ที่พักอาศัย และตลาดในบางพื้นที่ในลอนดอนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (จาคูรงค์ โศคะรัตน์ศิริ, 2546) โดย ราชบัณฑิตยสภา ได้บัญญัติความหมายของคำนี้ไว้ว่า “การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนชนชั้น” อย่างไรก็ตามในเรื่องของความหมายนั้น อาจจะไม่ครอบคลุมในบริบทของสังคมไทย และในบริบทของชุมชนที่ได้ทำการศึกษาได้ทั้งหมด จึงขอใช้คำทับศัพท์เพื่อความหมายนั้นสามารถตีความครอบคลุมประเด็นอื่น ๆ นอกเหนือประเด็นที่ได้ทำการศึกษา

ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันเริ่มเกิดขึ้นในชุมชนตลาดหัวตะเข้เมื่อมีผู้คนภายนอก เช่น นักธุรกิจ ผู้ประกอบการ นักออกแบบ รวมไปถึงศิษย์เก่าจากวิทยาลัยช่างศิลป์ซึ่งตั้งอยู่บริเวณใกล้เคียง เนื่องจากบุคคลเหล่านี้มีความผูกพันกับชุมชนมาตั้งแต่สมัยที่ยังศึกษาอยู่ ทำให้เป็นข้อสังเกตว่าภายในชุมชนมีวิธีการอย่างไรในการปรับตัวกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนี้ และบุคคลภายนอกที่เข้ามาอาศัยหรือทำธุรกิจชุมชนนี้ มีวิธีการในการรักษาหรือฟื้นฟูชุมชนอย่างไร อีกทั้งผู้คนในชุมชนและนอกชุมชนนั้น มีการปรับเปลี่ยนการใช้งานอาคารไปจากเดิมมากหรือน้อยเพียงใด ซึ่งการเข้ามาของธุรกิจการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ โดยการลงทุนเข้าไปในพื้นที่หรือย่านชุมชนเก่าในลักษณะไฮโซในอดีตในสถานที่หนึ่ง ๆ เรียกว่า “Nostalgia Tourism” หรือ การท่องเที่ยวเชิงไฮโซอดีต (พัฒนา กิติอาษา, 2546) ซึ่งเป็นการลงทุนในย่านหรือชุมชนที่มีเอกลักษณ์ ที่อาจแฝงมาพร้อมกับการฟื้นฟูและการพัฒนาเศรษฐกิจของย่าน รวมไปถึงการอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมให้คงอยู่เพื่อเป็นหนึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจของรัฐเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยวอีกด้วย (दनัย จันท์เจ้าฉาย, 2553) โดยการท่องเที่ยวเชิงไฮโซอดีตของไทยที่โดดเด่นที่สุด คือ การเกิดขึ้นของตลาดย้อนยุคในรูปแบบต่าง ๆ รวมไปถึงการสร้างตลาดใหม่ให้มีลักษณะเป็นตลาดย้อนยุค ตลาดย้อนยุคเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนชั้นกลางในเมืองโดยเฉพาะ เช่น ตลาดเก่าทั้งหลายที่นิยมพ่วงท้ายชื่อตลาดแบบใหม่ด้วยคำว่า “100 ปี” (ชาติรี ประภิตนันทการ, 2554) ซึ่งในตอนเริ่มเกิดกระแสการท่องเที่ยวประเภทนี้ขึ้นมานั้น หลายชุมชนเก่าได้มีการพัฒนาพื้นที่ที่ซบเซาให้กลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวรู้จัก รวมไปถึงนักท่องเที่ยวต่างชาติ ทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจในชุมชนเพิ่มขึ้นมาาก ซึ่งหลังจากการที่ชุมชนต่าง ๆ ได้มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ

มากขึ้นนั้น นักลงทุนจากภายนอกชุมชนก็มีความสนใจมากขึ้นที่จะเข้ามาลงทุนเพิ่ม ซึ่งทำให้ผู้คนในชุมชนบางส่วนนั้นมีการปล่อยขายอาคารที่อาศัยอยู่ไปเป็นร้านค้าของผู้เข้ามาลงทุน เนื่องจากการให้มูลค่าของอาคารที่มากกว่าเดิมมาก จนกระทั่งชุมชนบางแห่งเกิดผลกระทบจากนักลงทุนภายนอกที่มีจำนวนมากเกินไป จนทำให้เมื่อวันที่ตลาดปิดทำการ ร้านค้าก็ปิดทำการทั้งหมดและแทบไม่มีผู้คนอาศัยอยู่จริงในพื้นที่ ความเป็นย่านที่มีอยู่เดิมค่อย ๆ หายไป เนื่องจากผู้คนในชุมชนได้ทยอยออกไปจากชุมชน เหลือแต่เพียงร้านค้า และอาคารที่ไม่มีการใช้งาน

การศึกษาในเรื่องแนวโน้มของการใช้งานใหม่ของเรือนแถวไม้ริมน้ำของชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นการศึกษาถึงความสัมพันธ์ของลักษณะทางกายภาพ สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิต ปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีความต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมไปถึงการศึกษาการปรับตัวกับสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบัน การปรับตัว และการอยู่ร่วมกันของคนชุมชน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาอาศัยในชุมชน เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนา ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าในช่วงเวลาต่อไปจากนี้ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมอาจเปลี่ยนแปลงไปตามการใช้งานอาคารอย่างไรบ้าง โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของการคมนาคม และสภาพสังคมเศรษฐกิจในปัจจุบันที่นำมาสู่การพัฒนาพื้นที่เพื่อรองรับกับเศรษฐกิจใหม่ โดยเฉพาะการสนับสนุนให้การท่องเที่ยวเป็นแนวทางในการกระตุ้นเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่นอย่างในปัจจุบัน โดยการศึกษาจะมุ่งไปที่เรือนแถวไม้ริมคลองประเวศบุรีรมย์ ซึ่งเป็นตัวแทนมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนหัวตะเข้ เพื่ออภิปรายประเด็นทางสถาปัตยกรรม ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อเป็นแนวทางให้กับชุมชนต่างที่พบเจอกับปรากฏการณ์เดียวกัน ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้นจะช่วยส่งเสริมให้การอนุรักษ์ พื้นฟู และพัฒนาพื้นที่บริเวณชุมชนตลาดหัวตะเข้ให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

## 2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 ศึกษาบทบาทของปรากฏการณ์เจนตรifikasiเคชั่นในการอนุรักษ์งานสถาปัตยกรรม และทางสังคม เช่น รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปตามผลกระทบทางเศรษฐกิจของตึกแถวริมน้ำ และวิถีชีวิตของชุมชนตลาดหัวตะเข้ในปัจจุบัน

2.2 วิเคราะห์วิธีการอนุรักษ์ การใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย ที่เกิดขึ้นกับเรือนแถวไม้ริมน้ำ ที่เป็นผลมาจากปรากฏการณ์เจนตรifikasiเคชั่น

2.3 อภิปรายทัศนคติของผู้ประกอบการที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสถาปัตยกรรม ทางสังคม ต่อการอนุรักษ์การใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยของเรือนแถวไม้ริมน้ำ

## 3. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

### 3.1 Gentrification

Gentrification หรือเจนตรifikasiเคชั่น แปลตามราชบัณฑิตยสถานว่า นิยามศัพท์ว่า “Gentrification” ไว้ในความหมายว่า “การเปลี่ยนแปลงพื้นที่เพื่อเปลี่ยนชนชั้น” หรือกระบวนการการปรับตัวให้เข้ากับวิถีชีวิตของชนชั้นสูงหรือชนชั้นกลาง หรือการทำผลิตภัณฑ์ กิจกรรม ฯลฯ เพื่อทำสนิยมดูดีมากขึ้นตาม โดยกระบวนการเจนตรifikasiเคชั่นโดยทั่วไปเป็นผลมาจากความสนใจที่เพิ่มขึ้นต่อย่านหนึ่ง ๆ ของกลุ่มคนผู้มีรายได้สูงกว่าซึ่งขยายตัวออกมาจากนคร เมือง หรือย่านที่อยู่ใกล้เคียง เป็นการศึกษา โดยปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ถูกเรียกว่า “ปรากฏการณ์เจนตรifikasiเคชั่น” (Gentrification) หรือ การเปลี่ยนแปลง และการเข้าไปแทนที่ของชนชั้นในชุมชน ซึ่งคำว่า เจนตรifikasiเคชั่น ถือกำเนิดขึ้นในปี 1964 โดยนักสังคมวิทยาชาวอังกฤษชื่อ Ruth Glass หลังจากที่เธอสังเกตเห็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม ของพื้นที่พักอาศัย และตลาดที่อยู่อาศัย ในบางพื้นที่ในลอนดอนในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่กลุ่มคนชนชั้นกลางได้เริ่มที่จะเข้าไปจับจองในพื้นที่ที่มีราคาสูง ซึ่งเป็นชุมชนที่มีชนชั้นแรงงานอาศัยอยู่ ทำให้กลุ่มคนชุดดั้งเดิมในพื้นที่ที่มีรายได้น้อยกว่าจำเป็นต้องย้ายออกจากพื้นที่ของตนเองไป โดยเธอได้เอ่ยถึงคำว่าเจนตรifikasiเคชั่นครั้งแรก และได้กล่าวถึงไว้ว่า “ที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานในลอนดอนได้ถูกแทนที่ไปที่ละคนสองคนโดยผู้คนจากชนชั้นกลาง ซึ่งได้เข้ามาในช่วงที่สัญญาการเช่าอยู่อาศัยเดิมนั้นหมดลง และมีการปรับปรุงใหม่ ให้

หรูหรา มีราคามากขึ้น บ้านขนาดใหญ่สไตล์วิกตอเรียนได้ถูกแบ่งออกกลายเป็นแฟลตราคาแพง ซึ่งได้เพิ่มมูลค่าทางพื้นที่อย่างมากเมื่อเทียบกับก่อนหน้านี้ เมื่อกระบวนการเจนตรีฟิเคชัน นี้เกิดขึ้นในย่านอย่างรวดเร็วจนชนชั้นแรงงานเดิมเกือบทั้งหมดหรือทั้งหมดนั้นถูกแทนที่ไป สภาพ และลักษณะทางสังคมของย่านนั้นก็จะเปลี่ยนแปลงไป” (Glass, 1964)

ต่อมา เจนตรีฟิเคชัน ได้รวมถึงการลงทุนที่เพิ่มขึ้นในชุมชน และโครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง โดยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ รัฐบาลท้องถิ่น หรือนักกิจกรรมในชุมชน ซึ่งยังรวมไปถึงการพัฒนาเศรษฐกิจ ความสนใจธุรกิจที่เพิ่มขึ้น และอัตราอาชญากรรมที่ลดลงอีกด้วย (MacDonald, John & Stokes, Robert. 2019) ซึ่งจุดมุ่งหมายหลักของเจนตรีฟิเคชัน คือ การปรับปรุงพื้นที่ เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ เจนตรีฟิเคชัน เกิดขึ้นในพื้นที่ที่ต้องผ่านช่วงเวลาแห่งการเสื่อมโทรมมา ซึ่งเป็นช่วงที่รายได้เฉลี่ยของผู้อยู่อาศัยลดลง ธุรกิจในพื้นที่ย้ายออก และอาคารต่าง ๆ ถูกปล่อยให้รกร้างในสภาพที่ไม่ดี หรือถูกปล่อยให้ร้างไป

ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนั้นมีทั้งผลดี และผลเสียต่อชุมชน และผู้อยู่อาศัย ซึ่งกระบวนการนี้ได้นำสิ่งอำนวยความสะดวกใหม่ ๆ เข้ามาในพื้นที่เสมอ เนื่องจากจะต้องสนับสนุนตัวธุรกิจใหม่ที่มีการปรับปรุงพื้นที่สาธารณะ และอาคารที่พักอาศัย ซึ่งถือเป็นการพัฒนาและปรับปรุงพื้นที่เสื่อมโทรมในชุมชนไปในทางที่ดีขึ้น เป็นต้นว่า มีความทันสมัยเพิ่มมากขึ้น มีการเพิ่มเติม ปรับปรุงสาธารณูปโภค และสาธารณูปการรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อมีนักลงทุนเข้าไปลงทุน มักเป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับย่านหรือชุมชนนั้น ๆ ทำให้วิถี และคุณภาพชีวิตเกิดการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว จากที่เคยเป็นแหล่งเสื่อมโทรมก็สามารถกลับมามีสีสันและเกิดความคึกคักขึ้นภายในย่านนั้นได้ ซึ่งในทางกลับกันกระบวนการนี้ก็สามารถส่งผลเสียต่อผู้อยู่อาศัยที่อยู่มาแต่เดิมที่ไม่สามารถปรับตัวกับวิถีชีวิตใหม่ ๆ ที่เข้ามาได้ จนทำให้ต้องทยอยออกไปจากพื้นที่ และวิถีชีวิตเดิมของชุมชนนั้นก็เริ่มจางหายไป นอกจากนี้ เจนตรีฟิเคชัน ยังส่งผลให้ที่พักอาศัยมีราคาสูงขึ้น ส่งผลต่อการเพิ่มค่าครองชีพ ทำให้ผู้อยู่อาศัยขาดเดิม และผู้มีรายได้น้อยต้องย้ายออกจากย่านดั้งเดิมจุดเริ่มต้นของตัวเองไป เพื่อไปตั้งหลักแหล่งในพื้นที่รอบนอกชายขอบของย่านที่มีราคาถูก นอกจากนี้ผู้อาศัยเดิมที่สามารถอยู่ในพื้นที่ที่มีผู้อยู่อาศัยใหม่ได้ พวกเขาอาจรู้สึกโดดเดี่ยวในชุมชนของตนเองเนื่องจากลักษณะ และวัฒนธรรมในละแวกนั้นได้เปลี่ยนแปลงไปแล้ว จากจุดมุ่งหมายในการพัฒนาพื้นที่เพื่อเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตที่ดีขึ้น

Patrick Geddes ได้ให้ความเห็นต่อปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในย่านเมืองเก่า Edinburgh ว่าเมืองเก่าเป็นแหล่งของความเชื่อมโยงระหว่างธรรมชาติ และวัฒนธรรม โดยใช้แนวคิด “Place, Work, Family” ซึ่งเป็นการรวมผู้คน อาชีพและการดำรงชีวิตของพวกเขาในสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นที่พวกเขาอาศัยอยู่ ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชน ทดแทนการที่จะต้องออกจากชุมชนไปจากการเข้ามาของผู้เข้ามาใหม่ โดย Geddes ได้ให้ “ความเห็นอกเห็นใจ การสังเคราะห์ และการทำงานร่วมกัน” เป็นตัวแทนของการอยู่ร่วมกันได้ของชุมชน ซึ่งสิ่งที่เขาหมายถึงคือไม่มีโครงการใดเลยที่จะคุ้มค่าหากไม่ได้มีส่วนร่วมกันในทั้งสามระดับ ได้แก่ อารมณ์ สติปัญญา และความร่วมมือ (Geddes, 1947) รวมไปถึงการใช้แนวทาง “constructive and conservative surgery” โดยเป็นการจัดการสภาพแวดล้อมรอบ ๆ พื้นที่ และขยายการจัดการพื้นที่ออกไปรอบข้าง โดยที่ยังรักษาสภาพสังคมเดิมไว้ ซึ่งเป็นการต่อต้านการฟื้นฟู และออกแบบเมืองในแบบอาณานิคม ในช่วงศตวรรษที่ 19 (Geddes, 1947) ซึ่งในข้อเท็จจริงนี้จึงมีข้อสังเกตว่าเราสามารถพิจารณาใหม่ได้หรือไม่ว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่จะทำให้กระบวนการเจนตรีฟิเคชันเป็นประโยชน์ต่อทุกคนทั้งคนในชุมชนดั้งเดิม และผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนใหม่ รวมไปถึงกระบวนการเจนตรีฟิเคชันสามารถเชื่อมโยงผู้คนทุกคนแทนที่จะแบ่งเป็นชนชั้น และกีดกันการอยู่ร่วมกันภายในชุมชน

อีกสิ่งหนึ่งที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปนอกจากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมนั้น การเปลี่ยนแปลงของอาคารหรืองานสถาปัตยกรรมที่มีอยู่เดิมก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกัน ตามรสนิยมหรือกำลังทรัพย์ของผู้ใหม่ กล่าวคือ จากเดิมนั้นอาคารหรือสถาปัตยกรรมดั้งเดิมที่ตั้งอยู่ภายในชุมชนนั้น ไม่ได้สร้างเพื่อมีจุดประสงค์ในการเป็นอาคารสำหรับการให้บริการในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงไทยหาอดีตหรือปรับปรุงเพื่อการอยู่อาศัยแบบเช่นในปัจจุบัน บางส่วนเป็นเพียงอาคารที่พักอาศัย บางส่วนก็เป็นอาคารร้านค้าพาณิชย์สำหรับการขายปลีก-ส่งเท่านั้น การเข้ามาปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานของอาคารในชุมชนใหม่นั้น จึงทำให้รูปแบบของสถาปัตยกรรมนั้นเปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันนี้จึงเป็นหัวข้อที่พบบ่อยในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องข้อดี-ข้อเสีย บริบทกฎหมาย หรือแม้กระทั่งความหมายที่ชัดเจนของคำนี้ ซึ่งในการเข้ามาของปรากฏการณ์

เจนตรีพีเคชั่นนั้นมักจะเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของย่านชุมชน แต่การเปลี่ยนแปลงของประชากรในย่านนั้น ๆ การเปลี่ยนแปลงลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ซึ่งก็รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้งานรูปแบบเดิมของตัวสถาปัตยกรรมภายในชุมชนที่มีอยู่เดิมที่เป็นหนึ่งในปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมเดิมของชุมชนนั้น ก็มักจะเป็นที่มาของการเปลี่ยนแปลงของชุมชนที่สามารถเกิดผลลัพธ์ออกมาทั้งในทางที่ดี และทางที่ไม่ดีได้เช่นกัน

การหาทางออกของผลกระทบที่จะตามมาของปรากฏการณ์เจนตรีพีเคชั่น จึงต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน และคนที่ชุมชน ที่ต้องมาร่วมมือ และเขียนนโยบายการอาศัยอยู่ในชุมชนร่วมกัน โดยเฉพาะการทำให้อยู่อาศัยเดิมในชุมชนได้รับผลกระทบน้อยที่สุด และให้ทุกส่วนในชุมชนเกิดความพอใจสูงสุดเป็นที่ตั้ง ซึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ได้ทำการศึกษานั้น ได้เกิดปรากฏการณ์เจนตรีพีเคชั่นด้วยเช่นกัน เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานของชุมชนที่แต่เดิมเป็นตลาดค้า ปลีก-ส่ง ริมน้ำ เปลี่ยนไปเป็นธุรกิจต่าง ๆ ที่มีการใช้งานแตกต่างกันไป โดยมีอาคารบางหลังได้ทำการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานไปแล้วบางส่วน ไม่ว่าจะเป็น ร้านขายอาหาร-เครื่องดื่ม เกสต์เฮ้าส์ โฮสเทล โรงเรียนปลูกต้นไม้ รวมไปถึงพื้นที่แสดงงานศิลปะ ซึ่งในการศึกษานี้ก็นำอาคารที่ได้มีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้งานไปจากเดิม มาใช้เป็นกรณีศึกษาในเรื่องของการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งาน เพื่อทำความเข้าใจในปรากฏการณ์เจนตรีพีเคชั่น

### 3.2 Adaptive-reuse

Adaptive-reuse หรือ Rehabilitation หมายถึง การปรับปรุงกายภาพของอาคารประวัติศาสตร์ที่อยู่ในพื้นที่ปรับปรุงฟื้นฟูเมืองที่มีความชบเซาทางเศรษฐกิจ (ยงธนิศร์ พิมลเสถียร, 2557) หรือเป็นอาคารประวัติศาสตร์ที่ถูกทิ้งร้างหรือมีสภาพที่ไม่สามารถตอบสนองการใช้งานรูปแบบเดิมได้ ให้กลับมาใช้งานและมีชีวิตอีกครั้งทั้งยังสามารถตอบสนองการใช้งานเพื่อรองรับกับเศรษฐกิจร่วมสมัยได้ ซึ่งการปรับประโยชน์ใช้สอยเป็นถือเป็นการอนุรักษ์อีกหนึ่งวิธีโดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารภายใต้กรอบอาคารเดิมอาจจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และการเลือกกระตบในการปรับปรุง (ภุรี อัมพันธ์สุข และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ, 2562) เพื่อตอบสนองการใช้สอยรูปแบบใหม่หรือมีจุดมุ่งหมายที่จะรักษาอาคารประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าสืบต่อไปยังคนรุ่นหลัง เพื่อใช้งานอาคารอย่างเหมาะสมกับย่าน และเมืองนั้น ๆ (พิริยา บุญประสงค์, 2553) การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะต้องอยู่ภายใต้การคำนึงถึงคุณค่าของอาคารให้ได้มากที่สุดหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะต้องเสริมคุณค่าของอาคารให้เด่นชัดขึ้น ด้วยประเภทการใช้สอยที่เหมาะสม และไม่ทำลายลักษณะเฉพาะหรือเร่งให้เกิดการทำลายอาคาร มีการตัดแปลงอาคารในระดับที่แตกต่างกันออกไป ตั้งแต่การดัดแปลง การปรับเปลี่ยน การขยายตัว การปรับรูปแบบทางสถาปัตยกรรม การปรับรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม การปรับหน้าที่การใช้สอย การปรับการเข้าถึง หรือแม้แต่การรื้อถอนออกไป (พิริยา บุญประสงค์, 2565)

## 4. วิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย และระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพื้นที่ใช้สอยของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่มีเอกลักษณ์ และมีความสำคัญทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ ซึ่งมีการถ่ายทอดออกมาในลักษณะของรูปแบบงานสถาปัตยกรรมและวิถีชีวิตในชุมชนที่มีความสอดคล้องกัน โดยผ่านการสืบทอดวิถีชีวิต และวัฒนธรรมสืบต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยในการศึกษาครั้งนี้จะมีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับการบรรยายและค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และการวิจัยเชิงประเมิน (Evaluative Research) ทั้งในด้านทางสถาปัตยกรรม สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การสำรวจความคิดเห็น และทัศนคติของคนภายในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์กับอาคารที่ใช้เป็นกรณีศึกษา โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกรณีศึกษา ซึ่งจะกล่าวถึงในช่วงผลการศึกษาต่อไป

### 4.1 ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

#### 4.1.1 การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ

- ลงพื้นที่ที่ทำการศึกษา และเก็บข้อมูลเบื้องต้นของงานสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้เก่าริมน้ำ ของชุมชนตลาดหัวตะเข้ทั้งที่ยังไม่ปรับปรุง เพื่อศึกษารูปแบบเดิมของอาคาร และเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ทำการปรับปรุงใหม่ โดยผู้ประกอบการ จำนวน 11 หลัง

- การลงพื้นที่สำรวจพื้นที่กายภาพ ภาพรวมของผังบริเวณ ผังพื้น รูปทรงอาคาร รูปแบบของโครงสร้าง การใช้วัสดุ และการใช้สอยพื้นที่ภายนอกและภายในของอาคาร เพื่อให้ทราบถึงลักษณะ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมทั้งในรูปแบบเดิม และรูปแบบที่ได้รับการปรับปรุงพื้นที่ใช้สอยแล้ว

- การสำรวจข้อมูลปฐมภูมิ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนทั้งที่เป็นกลุ่มผู้อยู่อาศัยเดิม โดยคัดเลือกจากคนในชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณเรือนแถวไม้ริมน้ำ ซึ่งใช้การสัมภาษณ์แบบเปิดกว้างไม่จำกัดคำตอบ และกลุ่มผู้ประกอบการ ซึ่งเป็นเจ้าของอาคารในปัจจุบัน ซึ่งใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยมีการศึกษาถึงเหตุผลของการเข้ามาของผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้ามาลงทุนในย่าน และคนในชุมชนที่ยังอาศัยอยู่ที่จะทำให้เกิดทราบถึงการที่ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไป ทั้งในด้านเศรษฐกิจที่ทำให้อาคารบางส่วนถูกปล่อยให้เช่าต่อหลังตลาดถูกลดบทบาทลง เพื่อให้ทราบถึงทัศนคติ วิถีชีวิต สภาพสังคม และเศรษฐกิจ ทั้งภายใน และโดยรอบชุมชนตลาดหัวตะเข้

#### 4.1.2 การเก็บข้อมูลทุติยภูมิ

เป็นการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสังเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งจากเอกสาร ภาพถ่ายเก่า หนังสือ ตำรา บทความ รวมไปถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะขึ้นอยู่กับลักษณะของข้อมูลที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น ด้านสถาปัตยกรรม และรูปแบบการใช้งานอาคาร ด้านสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และความคิดเห็นด้านการใช้งานพื้นที่ และด้านการพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชน รวมไปถึงกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นทั้งใน และนอกชุมชน ซึ่งจะเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

- ด้านสถาปัตยกรรม และรูปแบบการใช้งานอาคาร และลักษณะทางกายภาพของเรือนแถวไม้ริมน้ำ เช่น วัสดุประกอบอาคาร พื้นที่ใช้สอยภายใน กิจกรรมที่เกิดขึ้น เพื่อหาลักษณะที่สำคัญของอาคาร
- ด้านสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งจะมามีผลต่อการเข้ามาปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่ของอาคารในปัจจุบัน เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพื้นที่จากการปรับปรุงอาคาร

#### 4.2 ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

4.2.1 วิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละยุคสมัย ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงไปของชุมชน และแนวโน้มของการดำรงอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปในอนาคตของชุมชนตลาดหัวตะเข้ ซึ่งทำให้ทราบถึงกระบวนการเกิดปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันในชุมชน

4.2.2 วิเคราะห์วิถีการใช้งานใหม่ และการเปลี่ยนประโยชน์ใช้สอยที่เกิดขึ้นกับเรือนแถวไม้ริมน้ำ ที่เป็นผลมาจากปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชัน

4.2.3 วิเคราะห์ และเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกลุ่มผู้เช่าถือครองใหม่ และคนในชุมชนเดิมในการอนุรักษ์อาคาร รวมไปถึงคุณลักษณะอาคารที่ได้รับการอนุรักษ์ เพื่อให้ทราบถึงผลของปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ทำให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของงานสถาปัตยกรรมไปจากรูปแบบเดิม หลังการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจของชุมชนไป และเป็นแนวทางในการฟื้นฟูชุมชนต่อไป

### 5. ผลการศึกษา

จากการศึกษาการเกิดปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันจากการทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงการลงไปยังเหตุการณ์จากการลงพื้นที่สำรวจสภาพทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ได้กล่าวถึงในข้างต้น ทำให้พบว่ากระบวนการเจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้นภายในชุมชนไม่ได้เกิดมาจากการเข้ามาพัฒนาพื้นที่จากภาครัฐ หรือ State-led Gentrification เพราะเป็นกระบวนการเกิดจากการเข้ามาของเอกชน และคนในชุมชนเดิมที่พยายามฟื้นฟู และปรับเปลี่ยนรูปแบบเศรษฐกิจเพื่อตอบรับกับยุคสมัยปัจจุบัน รวมไปถึงประชากรที่ใช้งานในพื้นที่ที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งจะ

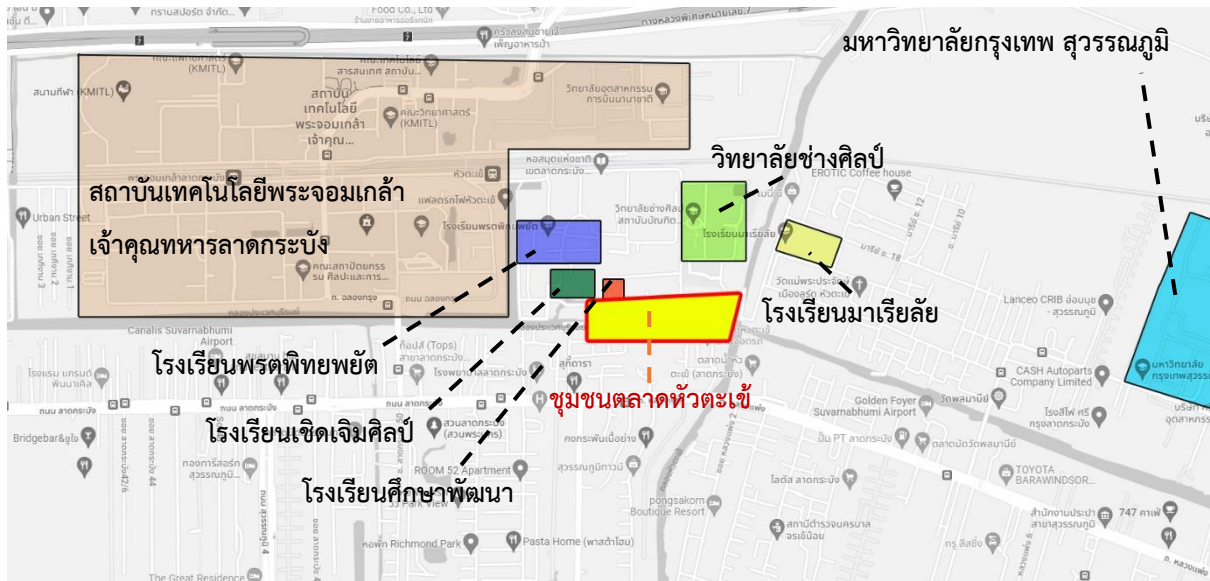
เป็นการเกิดกระบวนการเจเนตรีฟิเคชันที่เกิดจากภาคธุรกิจ และการท่องเที่ยว (Commercial Gentrification and Touristic Gentrification) รวมไปถึงการที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้เป็นแหล่งรวมศิลปิน และผู้มีความคิดสร้างสรรค์ทางด้านศิลปะ ซึ่งทำให้กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันในชุมชนตลาดหัวตะเข้มีความใกล้เคียงกับรูปแบบของ คลาสสิกเจเนตรีฟิเคชัน (Classic Gentrification) (Smith, 1996)

กระบวนการเจเนตรีฟิเคชันของชุมชนตลาดหัวตะเข้ได้เริ่มเกิดขึ้นหลังการที่ชุมชนเกิดการชบเซา อาคารบางหลังได้ถูกทิ้งร้าง ไร้ผู้เช่า ผู้อยู่อาศัย ประกอบกับการเริ่มมีกระบวนการฟื้นฟู และอนุรักษ์ชุมชนของผู้คนในชุมชน รวมไปถึงผู้ประกอบการรายใหม่ที่ได้เริ่มเข้ามาประกอบกิจการรูปแบบใหม่ ที่ต่างจากการเป็นร้านค้าปลีก-ส่งแบบดั้งเดิม ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใช้งานในงานสถาปัตยกรรมของชุมชน ทั้งเรือนแถวไม้ริมน้ำ รวมไปถึงบริเวณตลิ่งริมน้ำที่มีการใช้งานใหม่ หลังการลดการใช้เรือเป็นพาหนะในการขนส่งสินค้าตั้งแต่ก่อน ซึ่งในการเริ่มเปลี่ยนแปลงสภาพทางกายภาพของชุมชนไปทีละน้อยนั้น ทำให้วิถีชีวิตใหม่ได้เข้ามาทดแทน วิถีชีวิตเดิมที่ส่วนใหญ่จะประกอบกิจการด้านการค้าขายสินค้าปลีก-ส่งเสียมากกว่า ซึ่งในปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนไปเป็นร้านค้า ร้านอาหารที่ตอบรับกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือการท่องเที่ยวเชิงโหยหาอดีตมากขึ้น ซึ่งในชุมชนเองมีวิถีในการรักษาวิถีชีวิตแบบเดิมไว้ในรูปแบบของอาหารเป็นศูนย์การเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม ประกอบรวมกับการใช้วิธีการทางศิลปะนำมาเป็นเครื่องมือในการทำให้บุคคลภายนอก และผู้คนในชุมชนยุคใหม่ได้เข้าถึงวัฒนธรรมเดิมพร้อมกับการขับเคลื่อนชุมชนไปกับสภาพสังคม เศรษฐกิจรูปแบบใหม่ได้ ซึ่งสิ่งที่เป็นปัจจัยก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับพื้นที่ในชุมชนตลาดหัวตะเข้ คือ

**1) กลุ่มประชากรที่หลากหลาย** ในปัจจุบันภายในชุมชนตลาดหัวตะเข้ไม่ได้มีผู้คนในชุมชนที่อยู่มาแต่เดิมเพียงอย่างเดียว ซึ่งผู้อาศัยในปัจจุบันมีทั้งผู้เช่ารายใหม่ที่เป็นคนจากภายนอก เช่น นักเรียน นักศึกษา ของสถาบันใกล้เคียง และนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาใช้บริการ ร้านค้า-ร้านอาหารภายในชุมชน รวมไปถึงผู้ประกอบการรายใหม่ที่เข้ามาประกอบธุรกิจใหม่ภายในชุมชน ทำให้พื้นที่ของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปตามผู้ใช้งานภายในชุมชนที่หลากหลายขึ้น

**2) ที่ตั้ง** จากการศึกษาที่ตั้งของชุมชนตลาดหัวตะเข้ นั้น อยู่ใกล้กับพื้นที่สนามบินสุวรรณภูมิ ซึ่งการพัฒนาพื้นที่รอบข้างชุมชนได้เกิดขึ้นเป็นอย่างมาก ในช่วงหลังการสร้างสนามบิน ทั้งการคมนาคม ความหนาแน่นของประชากรในละแวกใกล้เคียง รวมไปถึงการที่ตั้งของชุมชนอยู่ในละแวกใกล้เคียงกับสถาบันการศึกษารอบข้างจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้กลุ่มประชากรที่เข้ามาอาศัยรวมไปถึงเข้ามาใช้งานหลากหลายมากขึ้นตามข้อที่ 1 ซึ่งทำให้ที่ตั้งของชุมชนมีศักยภาพมากขึ้นในการพัฒนาพื้นที่มากกว่าสมัยก่อน ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ที่หลากหลายในช่วงหลัง

**3) ความเป็นชุมชนศิลปะ** หลังการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่รอบข้างชุมชน การเข้ามาของผู้ประกอบการ และผู้เช่าอาศัยรายใหม่เข้ามาซึ่งในส่วนใหญ่จะเป็นศิษย์เก่าของสถาบันใกล้เคียงที่มีความสามารถในด้านศิลปะได้มองเห็นถึงศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ ทั้งการเป็นสถานที่ท่องเที่ยวหรือพื้นที่ที่สงบที่เหมาะสมกับการสร้างผลงานก็ตาม ทำให้มีการผลิตผลงานทางด้านศิลปะภายในชุมชนทั้งงานส่วนบุคคล และงานที่สร้างสรรค์ให้กับชุมชน ทั้งการแสดงผลงาน นิทรรศการ พื้นที่ทำงาน พื้นที่เรียนนอกสถานที่ของสถาบันการศึกษา ทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่เป็นชุมชนศิลปะที่คนในชุมชนไม่รู้สึกรัดแค้น รวมไปถึงการนำเอกลักษณ์ ภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมาสร้างสรรค์ใหม่เป็นงานศิลปะร่วมสมัยที่คนภายนอกเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งในการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ของชุมชนที่แต่เดิมเป็นเพียงชุมชนตลาดริมน้ำเท่านั้น



รูปที่ 2 ตำแหน่งสถาบันการศึกษาในปัจจุบันบริเวณละแวกชุมชนตลาดหัวตะเข้  
ที่มา: ดัดแปลงจาก Google Map (2566)

### 5.1 การใช้สอยของอาคารภายใต้ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน

ในการศึกษาลักษณะการใช้สอยทางสถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหลังจากการเข้ามาของการลงทุนในธุรกิจใหม่จากภายนอกชุมชน และภายในชุมชนเองพบว่าในชุมชนหัวตะเข้ในขอบเขตของตลาดเก่าริมน้ำฝั่งเหนือ มีเรือนแถวไม้ริมน้ำ และพื้นที่ริมน้ำที่มีการปรับปรุง ที่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองต่อความต้องการใหม่ของนักท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่เกิดการใช้สอยใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน โดยหลังจากที่ได้ทำการลงพื้นที่สำรวจ พบว่ามีเรือนแถวไม้ริมน้ำจำนวน 11 หลัง จากจำนวนทั้งหมด 43 หลัง ที่ได้เข้าเงื่อนไขของอาคารที่เกิดการใช้สอยใหม่ภายใต้ปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชัน ซึ่งใน 11 หลังนี้ยังมีบางอาคารสร้างขึ้นในพื้นที่ริมน้ำเดิม โดยจากเดิมที่เป็นเพียงพื้นที่ริมน้ำในลักษณะตลิ่งรับส่งของจากเรือขนส่งสินค้า และท่าจอดเรือของเรือนแถวไม้ริมน้ำ คิดเป็นร้อยละ 25.58 และพบว่าภายใน 11 หลังนี้ มีเพียง 4 หลังที่ประกอบกิจการโดยคนที่อยู่อาศัยในชุมชนมาแต่เดิม คิดเป็นร้อยละ 9.3 ของจำนวนเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งเหนือทั้งหมด แต่ภายใน 11 หลังนี้ก็ยังมีบางหลังที่เจ้าของนั้นไม่ใช่ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนแต่ดั้งเดิม แต่เป็นคนที่มีความผูกพันกับพื้นที่ ซึ่งในผู้ประกอบการบางรายเป็นศิษย์เก่าและอาจารย์ของสถานศึกษาใกล้เคียง บางรายเป็นคนที่อยู่ในชุมชนใกล้เคียงตั้งแต่วัยเยาว์ จึงทำให้มีความต้องการที่จะเข้ามาใช้งานพื้นที่ภายในชุมชน รวมไปถึงการฟื้นฟูชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนเองก็ต้องมีการปรับตัว เพื่อทำให้ตัวเองอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงของโลก ซึ่งสภาพภายในชุมชนหลังจากการเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มีสภาพที่ทรุดโทรมลงไปมาก ผู้คนภายในชุมชนเองก็ทยอยออกไปเพื่อหาทางเอาตัวรอดใหม่หลังจากที่ชุมชนนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตต่อไป ทำให้มีการขยายขยายครอบครัวออกไปจากพื้นที่ โดยการปล่อยเช่าบ้าง ทิ้งร้างไว้บ้าง บางคนก็ได้ปรับเปลี่ยนอาชีพไป เพื่อรองรับต่อความต้องการใหม่ ๆ อาคารที่มีการปล่อยเช่านั้นก็เปิดพื้นที่ให้กับนายทุนข้างนอกได้มีโอกาสเข้ามาประกอบธุรกิจภายในชุมชน เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดปรากฏการณ์แบบนี้ขึ้นมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องของการปรับตัว และรับมือกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น รวมไปถึงความร่วมมือของคนในชุมชน และผู้เข้ามาเช่า เพื่อไม่ให้เกิดการที่คนในชุมชนย้ายออกจนหมด ทำให้ชุมชนกลับสู่สภาพที่เสื่อมโทรม ไร้ชีวิตชีวา อย่างที่เกิดกับหลายชุมชนในโลกนี้ที่เกิดปรากฏการณ์เจน트리ฟิเคชันขึ้น ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมไปในช่วงต้นนั้น เป็นผลให้รูปแบบของการใช้งานเรือนแถวไม้ริมน้ำมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเช่นกัน เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานใหม่ และความต้องการใหม่ภายใต้รูปแบบเศรษฐกิจ และรูปการท่องเที่ยวในปัจจุบัน ซึ่งในชุมชนตลาดหัวตะเข้เองก็ได้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวขึ้นเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ เช่นกัน ซึ่งในส่วน

ของรูปแบบสถาปัตยกรรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงการใช้งานไปตามรูปแบบเศรษฐกิจ และการท่องเที่ยวใหม่ ที่ไม่ได้เป็นเพียงการเป็นร้านค้าสินค้าปลีก-ส่งอีกต่อไป แต่ได้มีการปรับปรุงการใช้งานใหม่ เช่น ร้านค้าร้านอาหารหลากหลายรูปแบบ ที่พักค้างคืนสำหรับนักท่องเที่ยว รวมไปถึงพื้นที่อเนกประสงค์เพื่อการใช้งานในกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น โดยในส่วนต่อไปจะเป็นการจำแนกอาคารที่เข้าข่ายภายใต้เงื่อนไขข้างต้นเพื่อนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาของงานศึกษานี้

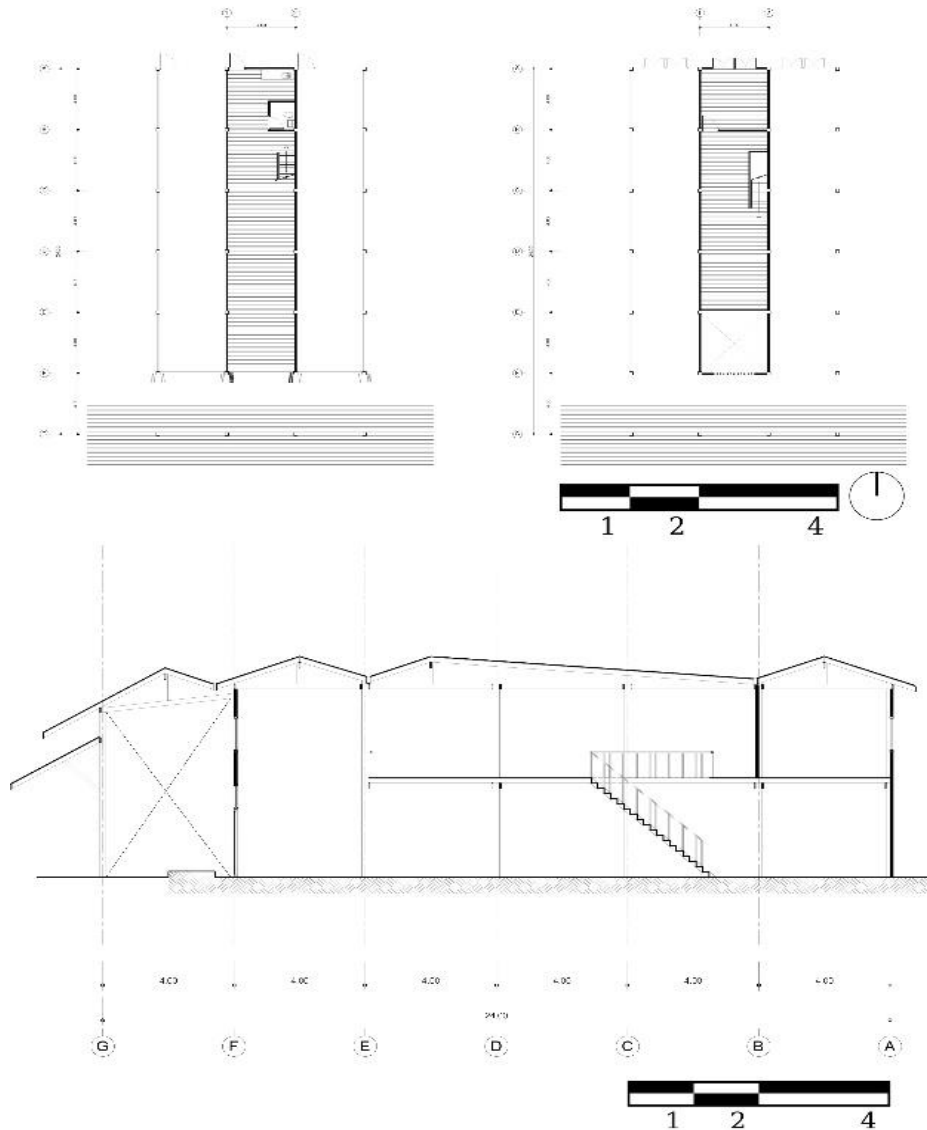


รูปที่ 3 แผนผังของเรือนแถวไม้ชุมชนตลาดหัวตะเข้ และอาคารที่ใช้เป็นกรณีศึกษา (สีเขียว)

จากแผนที่ข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นว่าการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานของแต่ละร้านนั้นจะมีการเข้าไปปรับปรุงในบริเวณตลิ่งริมน้ำด้วย เนื่องจากการใช้งานของตลิ่งริมน้ำในรูปแบบเดิม ที่เป็นการเทียบท่าเรือ หรือการจอดเพื่อทำการค้าขายนั้นได้ลดความนิยมลง การเปลี่ยนแปลงในเบื้องต้นนั้นในแต่ละร้านจะมีการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยของอาคารเดิม ให้ขยายออกมาจากตัวเรือน ไม่ว่าจะเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหาร พื้นที่สำหรับชมวิวยุริยคองประเวศบุรีรัมย์ พื้นที่อเนกประสงค์ หรือแม้กระทั่งเป็นโรงเรือนปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ซึ่งการปรับปรุงพื้นที่ในลักษณะรูปแบบดังกล่าว คาดว่าจะเป็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ของเรือนแถวไม้ริมน้ำที่จะมีการปรับเปลี่ยนในอนาคต ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงการใช้งานใหม่ของอาคารที่เกิดจากปรากฏการณ์เจเนอริฟิเคชันนั้น ได้ทำให้เกิดอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชน พื้นที่ใหม่สำหรับการใช้ชีวิตประจำวันหรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ สภาพเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนดีขึ้นจากตอนที่ตลาดได้ถูกลดบทบาทลง รวมไปถึงสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปในชุมชนที่ดีขึ้น และทำให้เป็นชุมชนที่มีความเป็นศิลปะมากขึ้น จากการที่ผู้ประกอบการที่เข้ามานั้นมีความรักความชอบ และความเข้าใจในด้านศิลปะ อีกทั้งบางคนก็เป็นอาจารย์ของวิทยาลัยช่างศิลป์ โดยภายในชุมชนก็ยังคงมีวิถีชีวิตแบบเดิมควบคู่ไปกับวิถีชีวิตแบบใหม่ได้

### 5.2 รูปแบบเดิมของสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ริมน้ำตลาดหัวตะเข้

การศึกษานี้ได้สำรวจรูปแบบเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นกลุ่มอาคารที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากการปรับปรุงอาคารมากที่สุด โดยจะศึกษาในเรื่องของ ลักษณะทางกายภาพของอาคาร พื้นที่ใช้สอยภายในอาคาร และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง โดยเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์นั้น สามารถจำแนกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ เรือนแถว 2 ชั้นฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ และเรือนแถวชั้นเดียวฝั่งเหนือคลองประเวศบุรีรัมย์ โดยมีลักษณะทางกายภาพที่ใกล้เคียงกันทั้งในเรื่องลักษณะอาคาร พื้นที่ใช้สอย และวัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง



รูปที่ 4 แผนผัง และรูปตัดของเรือนแถวไม้ชุมชนตลาดหัวตะเข้

#### ลักษณะอาคาร

ตัวอาคารเป็นอาคารไม้ ทำด้วยไม้จริงทั้งหลัง วางแนวสันหลังคาไปทางทิศตะวันออก-ตะวันตก ชายคาเทลงมาทางด้านหน้า-หลัง ของตัวอาคาร เป็นอาคาร 1 ชั้น และ 2 ชั้น ทางเข้าอยู่ทางทิศใต้ หลังบ้านอยู่ทางทิศเหนือ บางหลังสามารถออกทางหลังบ้านได้ บางหลังออกไม่ได้ อาคารมีความลึกเข้าไปประมาณ 12-20 เมตร แล้วแต่การต่อเติมของแต่ละบุคคล เนื่องจากความลึกของอาคารค่อนข้างมาก ดังนั้นจึงต้องมีหลังคาเพิ่ม 2-3 จั่วเพื่อขยายความลึกเข้าไปได้และไม่ทำให้หลังคาสูงมาก ด้านหน้าของอาคารจะติดกับส่วนตลาดริมน้ำ โครงสร้างหลังคาของตลาดริมน้ำ จะมีการเชื่อมกับตัวอาคารที่พักอาศัย เหมือนเป็นหลังเดียวกันหมดทั้งชุมชน ซึ่งปลายของตัวคานของโครงสร้างหลังคาตลาดริมน้ำจะไปฝากไว้กับเสาแรกของอาคารที่พักอาศัย ซึ่งในความแตกต่างกันของลักษณะอาคารระหว่างเรือนแถวชั้นเดียว และเรือนแถว 2 ชั้นนั้น จะแตกต่างกันตรงที่การเพิ่มพื้นที่ชั้นที่ 2 ของอาคาร

#### พื้นที่ใช้สอย

ตัวอาคารค่อนข้างลึก ในปัจจุบันนั้น ส่วนหน้าบ้านส่วนใหญ่จะเป็นที่รับประทานอาหารและครัว ห้องน้ำจะอยู่ด้านหลังบ้าน บางหลังก็จะทำเป็นพื้นที่ขายของแล้วย้ายครัวไปไว้ข้างหลัง ส่วนห้องนอนจะอยู่ที่ชั้น 2 บางหลังมีการติด

เครื่องปรับอากาศตามยุคสมัย ทุกหลังจะหันบันไดสวนทางกับทางเข้า อาจจะมีสาเหตุมาจากหลบทางเข้าไม่ให้ขวางบริเวณหน้าบ้านและความเป็นส่วนตัว เรื่องการทำความสะอาดภาชนะ การซักผ้า หรือแม้กระทั่งการอาบน้ำก็จะใช้พื้นที่ริมคลองประเวศบุรีรมย์ด้านหน้าบ้าน ซึ่งในอาคารเรือนแถวชั้นเดียวจะมีความแตกต่างกับอาคารเรือนแถวที่มี 2 ชั้นก็คือ ในบางหลังจะมีพื้นที่ต่ำกว่าพื้นข้างนอก 5-10 เซนติเมตร และส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้า เนื่องจากไม่มีส่วนชั้นที่ 2 ที่มักจะทำเป็นห้องนอน บางหลังเป็นโรงกลึง หรืออาคารที่ไม่มีพื้นที่พักอาศัย

### วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้าง

โครงสร้างของบ้านเป็นไม้จริงทั้งหมดตั้งแต่ ออกไก่ แปะ ตั้ง ชื่อ คาน ตง พื้น แต่เมื่ออาคารเกิดการทรุดโทรมลง ในบางหลังได้เปลี่ยนโครงสร้างเป็นเหล็กทั้งหมด แต่พื้นยังคงใช้พื้นไม้ดั้งเดิม บางหลังก็เปลี่ยนเพียงโครงสร้างหลังคา เนื่องจากเกิดการรั่วซึมบ่อยครั้ง ในบางหลังก็ได้ทำการรื้ออาคารออกทั้งหมดแล้วก่อสร้างใหม่โดยใช้วัสดุใกล้เคียงของเดิม ผสมกับโครงสร้างเหล็กเพื่อเสริมโครงสร้างให้แข็งแรงกว่ารูปแบบอาคารเดิม

### 5.3 การปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเพื่อรองรับการใช้สอยประเภทต่าง ๆ

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ในชุมชนเองก็ต้องมีการปรับตัว เพื่อให้ตัวเองอยู่รอดในการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ซึ่งสภาพภายในชุมชนหลังจากการเกิดการเปลี่ยนแปลงนั้น มีสภาพที่ทรุดโทรมลงไปมาก ผู้คนภายในชุมชนเองก็ทยอยออกไปเพื่อหาทางประกอบอาชีพใหม่หลังจากที่ชุมชนนี้ไม่สามารถประกอบอาชีพเพื่อดำรงชีวิตแบบเดิมต่อไปได้แล้ว มีการขยับขยายครอบครัวออกไปจากพื้นที่ อาคารที่มีการปล่อยเช่านั้นก็เปิดพื้นที่ให้กับผู้ประกอบการได้มีโอกาสเข้ามาประกอบธุรกิจภายในชุมชน เหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ที่เกิดปรากฏการณ์แบบนี้ขึ้นมาแล้ว จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจในเรื่องของการปรับตัว และรับมือกับปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น รวมถึงความร่วมมือของคนในชุมชน และผู้ที่เข้ามาเช่า ที่ทำให้เกิดการสร้างอาชีพ วิถีชีวิต กิจกรรม รวมไปถึงสิ่งแวดล้อมใหม่ที่แตกต่างไปจากชุมชนเดิม เพื่อไม่ให้เกิดการที่คนในชุมชนย้ายออกจนหมดทำให้ชุมชนกลับสู่สภาพที่เสื่อมโทรม ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ และสังคมไปในช่วงต้นนั้น เป็นผลให้รูปแบบของการใช้งานเรือนแถวไม้ริมน้ำของผู้ประกอบการที่เข้ามามีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม รวมไปถึงโอกาสของผู้ประกอบการที่เป็นคนภายในชุมชนเองที่จะปรับปรุงอาคารเช่นกัน เพื่อตอบสนองต่อการใช้งานใหม่ และความต้องการใหม่ของคนที่จะเข้ามาใช้งานภายในชุมชน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกรณีตัวอย่าง ดังนี้

- 1) อาคารตั้งอยู่ภายในบริเวณชุมชนตลาดหัวตะเข้ส่วนที่เป็นเรือนแถวไม้ริมน้ำฝั่งทิศเหนือ
- 2) รูปแบบของการใช้งานประโยชน์ใช้สอยของอาคารมีการเปลี่ยนแปลงไป
- 3) อาคารยังมีการเปิดบริการอยู่ และผู้วิจัยสามารถเข้าพื้นที่เพื่อทำการศึกษาค้นคว้า และสังเกตการณ์ได้

จากเกณฑ์การคัดเลือกอาคารกรณีศึกษาข้างต้น ทำให้สามารถแจกแจงอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ การแบ่งกลุ่มอาคารจากการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเภทการใช้สอยของเรือนแถว และการแบ่งกลุ่มอาคารจากประเภทของการปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างของเรือนแถว

#### 5.3.1 การปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้สอยของเรือนแถว

ในกลุ่มของเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงนั้น ผู้ประกอบการที่เข้ามาทำการปรับปรุง ได้มีแนวทางในการปรับปรุงอาคารที่แตกต่างกันตามจุดประสงค์ และความต้องการของแต่ละราย ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของอาคารได้หลากหลายรูปแบบ ในบางหลังได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานให้สามารถใช้งานได้หลากหลายประเภท เพื่อรองรับการใช้งานตามนักท่องเที่ยวหรือผู้เข้ามาใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น โดยในการศึกษานี้สามารถจำแนกประเภทของเรือนแถวไม้ริมน้ำที่ได้ทำการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

##### 1) เรือนแถวไม้ริมน้ำที่ปรับเปลี่ยนเป็น ร้านค้า ร้านอาหาร - เครื่องดื่ม

เรือนแถวไม้ริมน้ำที่ได้ทำการปรับปรุงในรูปแบบลักษณะของร้านค้า ร้านอาหารนั้น จะมีการเปลี่ยนแปลงพื้นที่หลัก ๆ ในส่วนพื้นที่ชั้นล่าง เนื่องจากต้องมีการใช้พื้นที่ในส่วนที่รองรับประทานอาหาร ส่วนเตรียมอาหาร ส่วนครัวประกอบอาหาร ห้องน้ำ รวมไปถึงห้องเก็บของ ส่วนใหญ่จะมีการปรับปรุงให้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง (Open Plan) ซึ่งผังพื้นที่ออกแบบจะเป็นผืนเดียวกัน แทบจะไม่มีการกั้นพื้นที่เป็นห้องย่อย ซึ่งทำให้

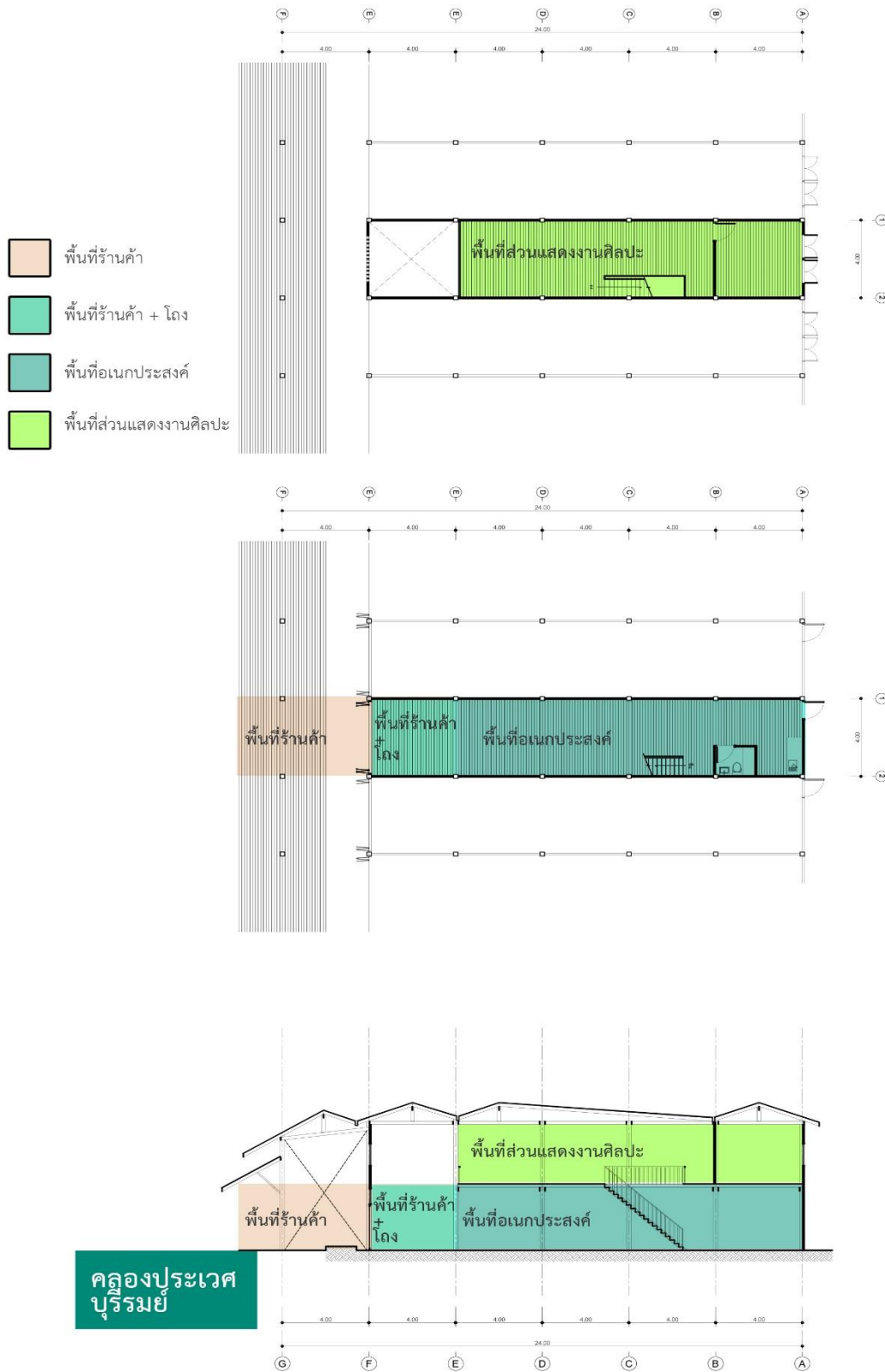
การเชื่อมต่อของการใช้พื้นที่สันทนาการต่อเนื่อง เข้าถึงได้ง่าย ไม่ซับซ้อน และสามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานได้ตามความต้องการ ในบางอาคารจะมีการกันเพียงพื้นที่สั่งอาหาร และส่วนที่นั่งออกจากกัน โดยอาจจะแบ่งพื้นที่โดยใช้ประตูบานเลื่อน แผงผนังเบา หรือทางเดินของชุมชนเองระหว่างตัวร้าน และบริเวณดั่งลิ้งริมน้ำ โดยพื้นที่อาคารในรูปแบบเดิมจะเป็นเพียงพื้นที่ว่าง พื้นที่สำหรับวางขายของ หรือห้องรับแขก ในส่วนหน้าของร้านเท่านั้น ส่วนด้านในจะเป็นพื้นที่ส่วนตัวของเจ้าของเรือน

### 2) เรือนแถวไม้ริมน้ำที่ปรับเปลี่ยนเป็นที่พักประเภทโฮสเทล หรือเกสเฮ้าส์

เรือนแถวไม้ริมน้ำที่มีการปรับเปลี่ยนเป็นรูปแบบของที่พัก ไม่ว่าจะเป็น โฮสเทล หรือ เกสเฮ้าส์นั้น ที่พบในชุมชนนั้น ทางผู้ประกอบการจะมีการปรับปรุงร่วมกับพื้นที่ร้านค้า ร้านอาหาร เข้าไปด้วย เพื่อเพิ่มลักษณะการใช้งานที่หลากหลายมากขึ้น ให้รองรับกับแขกนักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ภายในที่พัก รวมไปถึงเพิ่มผู้ใช้งานที่ไม่ได้มาพัก ให้มาใช้งานในส่วนของร้านอาหาร-เครื่องดื่มได้ ซึ่งในส่วนใหญ่แล้ว ทางผู้ประกอบการจะทำการปรับปรุงส่วนของที่พักให้อยู่ในชั้นที่ 2 เนื่องจากเป็นการแบ่งพื้นที่กันของพื้นที่ร้านอาหาร-เครื่องดื่มสำหรับแยกกันระหว่างนักท่องเที่ยวที่พักผ่อนกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการร้านอาหาร-เครื่องดื่ม ให้ไม่รบกวนกันจนเกินไป โดยรูปแบบเดิมนั้น บริเวณพื้นที่ชั้นบนนั้นจะเป็นพื้นที่ห้องนอนของเจ้าของอาคาร โดยมีพื้นที่โถงหน้าห้อง ที่สามารถมองเห็นพื้นที่หน้าร้านด้านล่างได้ ซึ่งมีความเหมาะสมในการเป็นพื้นที่พักผ่อนของส่วนที่พักในการปรับปรุงพื้นที่การใช้งานของเรือนแถว

### 3) อาคารเรือนแถวที่ปรับเปลี่ยนเป็นอาคารอเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงานศิลปะ โรงปฏิบัติการสตูดิโอ

เรือนแถวไม้ริมน้ำที่มีการปรับปรุงในประเภทนี้นั้น ในบางอาคาร ผู้ประกอบการมีความต้องการที่จะปรับปรุงเป็นพื้นที่สำหรับใช้ทำงานโดยเฉพาะ จึงมีการปรับเปลี่ยนผังของอาคารให้เป็นผังเปิดโล่ง 1 ชั้น ให้ใช้สำหรับเก็บวัสดุจำนวนมากสำหรับการทำงาน พื้นที่วางอุปกรณ์ในการทำงานขนาดใหญ่ โดยมีเพียงเฟอร์นิเจอร์ลอยตัวสำหรับใช้เล็กน้อยเท่านั้น และพื้นที่หน้าร้าน ก็ปรับปรุงให้เป็นพื้นที่ที่วางสินค้าที่ทำจากพื้นที่โรงปฏิบัติการด้านหลัง สำหรับจัดจำหน่าย บางอาคารมีการปรับปรุงพื้นที่อาคารชั้นที่ 2 ให้เป็นโรงปฏิบัติการสตูดิโอสำหรับทำงานศิลปะ หรือเปิดให้บุคคลทั่วไป ได้เข้ามาทำกิจกรรมเวิร์คช็อปได้ ซึ่งในส่วนอาคารชั้นล่างก็มีการปรับปรุงให้เป็นส่วนรับประทานอาหาร-เครื่องดื่ม สำหรับนักท่องเที่ยว และในบางอาคารมีการปรับปรุงพื้นที่ชั้นล่างส่วนตรงกลางของอาคารให้เป็นพื้นที่โล่ง เพื่อวางโต๊ะยาวสำหรับการปฏิบัติงานศิลปะ ส่วนพื้นที่อื่นๆ ในอาคารได้มีการปรับให้เป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะที่เวียนมาในแต่ละวาระ ซึ่งจะปรับผังให้เป็นพื้นที่เปิดโล่งเช่นกัน เพื่อให้ผู้เข้ามาใช้งานมีพื้นที่ทางเดิน และพื้นที่ยืนชมงานศิลปะมากขึ้น บางส่วนของชั้นบนที่เป็นห้องที่มีผนังกันเดิมนั้น ก็มีการปรับปรุงให้เป็นห้องว่าง เพื่อติดตั้งงานศิลปะได้ โดยไม่ต้องรื้อผนังเก่าออก มีเพียงบางหลังเท่านั้นที่ได้ทำการสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ สำหรับทำกิจกรรมอเนกประสงค์ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น นิทรรศการ งานแสดง แสง สี เสียง กิจกรรมเวิร์คช็อป รวมไปถึงการเป็นพื้นที่ส่วนกลาง หรือพื้นที่ที่ให้คนมาทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ซึ่งกันและกัน หรือ co-working space ภายในชุมชนได้อีกด้วย



รูปที่ 5 ผังสีแสดงพื้นที่ใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงใหม่เป็นร้านค้า และอาคารอเนกประสงค์

ตารางที่ 1 แสดงการแบ่งประเภทการใช้งานของอาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็นร้านค้า ร้านอาหาร	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็นที่พัก โฮสเทล เกสเฮ้าส์	อาคารที่ปรับเปลี่ยนเป็น อาคารอเนกประสงค์ พื้นที่แสดงงานศิลปะ โรงปฏิบัติการ สตูดิโอ
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคารจากผู้ประกอบการภายนอก	ร้าน ณ ลาดกระบัง			
	ร้านกลิ้งผืน			
	274 Bed & Brews			
	ร้านสติกเก็ตแอนด์เชฟ			
	บ้านสามครู			
	ร้านขายต้นไม้			
	ATPress Art Studio			
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยคนในพื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse			
	เอเฟรม ลาดกระบัง			
	ร้านบานเพ็ญ			
	โรงระหัดเอเฟรม			

### 5.3.2 การปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างเรือนแถวเพื่อการใช้งานใหม่ของอาคารเรือนแถว

นอกจากการแจกแจงอาคารที่มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานใหม่ ยังสามารถแบ่งกลุ่มอาคารด้วยรูปแบบของการปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้างอาคาร เนื่องจากในการใช้งานใหม่นั้น โครงสร้างเดิมที่มีอาจจะไม่สามารถรองรับต่อความต้องการของการใช้งานใหม่ในตัวอาคารได้ ทั้งการรับน้ำหนักอาคาร และความคงทนต่อการใช้งาน ซึ่งสามารถแบ่งประเภทของการปรับปรุงอาคารออกได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

#### 1) การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม

การปรับปรุงอาคารในประเภทนี้ จะเป็นการปรับปรุงอาคารที่ปรับปรุงซ่อมแซมโครงสร้าง โดยยังคงรูปแบบที่ใกล้เคียงกับรูปแบบอาคารช่วงก่อนที่จะเข้ามาปรับปรุง มีการใช้วัสดุที่ใกล้เคียงกับโครงสร้างเดิม เช่น โครงสร้างไม้ และมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานโดยไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงในส่วนโครงสร้างเดิมมากนัก ซึ่งจะมีการเปลี่ยนแปลงในการวางผัง ส่วนของผนังกันพื้นที่ และส่วนของการตกแต่งเพิ่มเติม ซึ่งมี 2 อาคารที่มีการปรับปรุงในรูปแบบนี้ ได้แก่ ร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse และ ร้านสติกเก็ตแอนด์เชฟ



รูปที่ 6 กรณีศึกษาของการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม (ร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse)

ที่มา: รูปภาพ [www.chillpainai.com/scoop/7314/](http://www.chillpainai.com/scoop/7314/)

## 2) การปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่

การปรับปรุงอาคารในรูปแบบนี้จะคล้ายกับการปรับปรุงอาคารในแบบแรกตรงที่มีการเปลี่ยนแปลงใน ส่วนของการวางผัง ส่วนของผนังกันพื้นที่ และส่วนของการตกแต่งเพิ่มเติม แต่จะมีความแตกต่างกับการ ปรับปรุงอาคารในรูปแบบแรกตรงที่จะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของโครงสร้างอาคาร หรือมีการปรับปรุง โครงสร้างให้มีศักยภาพมากขึ้นเพื่อรองรับกับการใช้งานใหม่เพิ่มขึ้นมา โดยยังคงรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่ยัง เหมือนอาคารเดิม เช่น การใช้โครงสร้างเหล็กเข้ามาแทนโครงสร้างไม้เดิม การเพิ่มเติมโครงสร้างใหม่ให้พ้องกับ การปรับผังใหม่ตามความต้องการของเจ้าของอาคาร ซึ่งมี 4 อาคารที่มีการปรับปรุงในรูปแบบนี้ ได้แก่ ร้าน ณ ลาดกระบัง ร้านกลั่นฝืน บ้านสามครู และ ATPress Art Studio



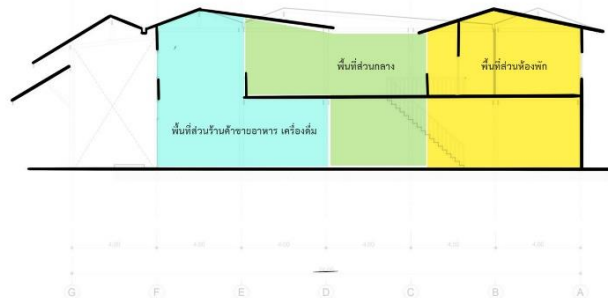
รูปที่ 8 กรณีศึกษาของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (ร้านกลั่นฝืน)



รูปที่ 9 กรณีศึกษาของการปรับปรุงรูปแบบ และโครงสร้างอาคารใหม่ (บ้านสามครู)

## 3) การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารในรูปแบบนี้ จะแตกต่างจากการปรับปรุงใน 2 แบบข้างต้นตรงที่ ใน 2 รูปแบบแรกจะเป็นการปรับปรุงอาคารเดิม แต่เพียงแค่ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมจากรูปแบบทาง สถาปัตยกรรมเดิม ซึ่งในรูปแบบนี้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอาคารไปจากเดิมเลย การรื้อพื้นที่เพื่อก่อสร้างอาคาร ขึ้นมาใหม่ โดยอาจจะยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมจากอาคารเดิมไว้ โดยมีการสร้าง ขึ้นมาใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงรูปแบบของอาคาร และโครงสร้างไปจากเดิมชัดเจน ซึ่งมี 5 อาคารที่มีการปรับปรุง ในรูปแบบนี้ ได้แก่ เอเฟรม ลาดกระบัง ร้านบานเพ็ญ โรงระหัดเอเฟรม 274 Bed & Brews และร้านขาย ต้นไม้



รูปที่ 9 กรณีศึกษาของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่ (274 Bed & Brews) โดยสามารถแบ่งกลุ่มแจกแจงเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงการแบ่งกลุ่มของอาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่

	ชื่ออาคารที่มีการปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่	การปรับปรุงซ่อมแซมอาคารในรูปแบบเดิม	การปรับปรุงรูปแบบและโครงสร้างอาคารใหม่	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบอาคารไปจากเดิม หรือก่อสร้างอาคารขึ้นมาใหม่
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยเจ้าของ/ผู้เช่าอาคาร จากผู้ประกอบการภายนอก	ร้าน ณ ลาดกระบัง			
	ร้านกลิ้งผืน			
	274 Bed & Brews			
	ร้านสติกเก็ตเซ็ทแอนด์เซฟ			
	บ้านสามครุ			
	ร้านขายต้นไม้			
	ATPress Art Studio			
อาคารที่ทำการปรับปรุงใหม่โดยคนในพื้นที่	สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse			
	เอเฟรม ลาดกระบัง			
	ร้านบานเทียม			
	โรงระหัดเอเฟรม			

จากตารางข้างต้นพบว่า มีอาคารที่ปรับปรุงเพื่อการใช้งานใหม่เพียง 2 แห่งที่มีการปรับปรุงให้มีรูปแบบอาคารเดิม ปรับปรุงโครงสร้างที่ทรุดโทรม แต่มีการตกแต่งเพิ่มเติมเล็กน้อย โดยอีก 4 แห่งได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติมโดยการเสริมโครงสร้างใหม่ ปรับปรุงพื้นที่การใช้งานภายในตัวอาคารใหม่ทั้งหมด มีการตกแต่งที่เป็นไปตามแนวคิดของเจ้าของอาคาร และอีก 5 แห่งได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปจากเดิมทั้งหมด รวมไปถึงการปลูกสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาในพื้นที่เดิมทั้งบริเวณอาคารแถว และบริเวณตลิ่งริมน้ำ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการใช้งานใหม่ของอาคารตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคาร ซึ่งจากการศึกษาทำให้

พบว่า การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน จากการเป็นชุมชนตลาดริมน้ำ ที่มีการประกอบอาชีพค้าขาย ปลีก-ส่ง เป็นส่วนใหญ่ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปหลังจากการเปลี่ยนแปลงของเส้นทางการคมนาคม ขนส่งหลักจากทางเรือ เป็นการขนส่งทางรถยนต์เป็นหลัก ทำให้บทบาทของตลาดริมน้ำได้ลดลงไปเป็นอย่างมาก จากผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนได้เสื่อมโทรมลง การค้าขายแบบเดิมไม่ตอบโจทย์กับเศรษฐกิจในช่วงนั้น ๆ จนถึงปัจจุบัน ทำให้การเข้ามาถึงของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในภาคใต้ในปัจจุบัน เป็นช่องทางหนึ่งของชุมชน และผู้ประกอบการ ที่จะเริ่มทำการปรับปรุงอาคารให้เป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน ซึ่งการอนุรักษ์อาคารให้เป็นเอกลักษณ์เป็นสิ่งหนึ่งที่ชุมชน และผู้ประกอบการใหม่ ได้ให้ความสำคัญในการปรับปรุงอาคาร

ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่งหลังจากการศึกษาในอาคารแต่ละหลังที่ได้ทำการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ นั่นก็คือผู้ประกอบการที่เข้ามาประกอบกิจการในชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องแนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการต่อการปรับเปลี่ยนพื้นที่ใช้สอยของอาคาร ในส่วนใหญ่มักมีแนวคิดที่มีความใกล้เคียงกัน คือการต้องการให้อาคารได้เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทั้งในการเป็นพื้นที่หลังเลิกเรียนของเยาวชน พื้นที่ในการให้ความรู้ทางด้านศิลปะแขนงต่าง ๆ และส่งเสริมให้เยาวชนในชุมชนได้มีโอกาสในการแสดงทักษะ และฝีมือเพื่อให้มีประสบการณ์ และทัศนคติที่ดีต่องานศิลปะเพื่อนำไปต่อยอดในสายอาชีพได้ และทำให้เป็นต้นแบบของการขับเคลื่อนชุมชนด้วยศิลปะให้อยู่ร่วมกับวิถีชีวิตเดิมของชุมชนโดยทัศนคติของผู้ประกอบกิจการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ในปัจจุบันจะส่งผลต่อผู้ที่เข้ามาประกอบกิจการในชุมชน ซึ่งจะส่งผลต่อรูปแบบทางเศรษฐกิจ การท่องเที่ยว และแนวโน้มของการปรับเปลี่ยนการใช้งานของอาคาร ให้ไปในทิศทางเดียวกัน โดยในผู้ประกอบการทั้งหมดยังมีการติดต่อ และประสานงานกับเครือข่ายชุมชน ในการจัดกิจกรรมของชุมชนในวาระต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นถึงทัศนคติที่ดีร่วมกันในการส่งเสริม และพัฒนาชุมชนไปในทางที่ดีในอนาคต

## 5. การอภิปรายผล สรุป และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา และวิเคราะห์กลุ่มเรือนแถวไม้ริมน้ำในชุมชนตลาดหัวตะเข้ที่ใช้เป็นกรณีศึกษา ที่ได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยของการแนวทางการปรับเปลี่ยนการใช้งานใหม่ของอาคารภายใต้ปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชัน สามารถสรุปผลการวิเคราะห์การปรับปรุงอาคาร การใช้สอยของอาคาร การอนุรักษ์ชุมชน และองค์ประกอบของการใช้งานใหม่ที่มองไปยังมุมมองทางกายภาพ สังคม การเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอย และทัศนคติของผู้ประกอบการ ได้ดังนี้

### 1) การคงอยู่ และการเปลี่ยนรูปแบบทางสถาปัตยกรรม

เนื่องจากโครงสร้างเดิมของอาคารเหล่านี้ได้ผ่านระยะเวลาพอสมควร การรับน้ำหนักจากรจากจำนวนลูกค้านักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นในชุมชน น้ำหนักของโครงสร้างที่ต้องคงทนมากกว่าเดิมเพื่อป้องกันการเกิดอุบัติเหตุ รวมไปถึงการปรับปรุงการใช้งานใหม่ของอาคาร ทำให้ทางเจ้าของอาคารต้องเพิ่มศักยภาพของโครงสร้างอาคารเพื่อพร้อมรองรับการใช้งานตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคารนั้น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเพิ่มห้องพัก เพิ่มขนาดครัว รวมไปถึงจำนวนเฟอร์นิเจอร์ที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ร้านสี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse โดยสอดคล้องกับกฎบัตรเวนีสปี 1964 ที่กล่าวว่าให้ใช้หลักการปรับปรุงอาคารให้เหมาะสมความต้องการของผู้ใช้งาน ไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีคุณค่า ซึ่งจากกรณีศึกษานั้น ทางเจ้าของอาคารได้มีการปรับปรุง และซ่อมแซมโครงสร้างที่มีอยู่เดิม โดยยังคงการเป็นโครงสร้างไม้เช่นเดิม ซึ่งในบางกรณีศึกษา เช่น ร้าน ณ ลาดกระบัง ก็มีการปรับปรุงซ่อมแซมอาคารเช่นเดียวกัน แต่มีการเพิ่มโครงสร้างบางส่วน เพื่อใช้งานเป็นชั้นลอยริมน้ำ ซึ่งปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น มีผลให้วิธีการปรับปรุงโครงสร้างของอาคารได้เปลี่ยนแปลงไปจากการปรับปรุงที่ชาวบ้านในชุมชนได้ทำมาในอดีต

### 2) การปรับเปลี่ยนพื้นที่เพื่อการใช้สอยในการใช้งานใหม่

ในอดีตบริเวณอาคารแถวของชุมชนตลาดหัวตะเข้ มีการใช้งานหลักในการเป็นร้านค้าปลีก-ส่ง บริเวณริมน้ำเพื่อการจับจ่ายใช้สอย ซึ่งในปัจจุบันนั้น การใช้งานเป็นร้านค้าแบบในอดีตนั้นได้ถูกแทนที่โดยการใช้งานแบบใหม่ ให้เหมาะสมตามกระแสการท่องเที่ยวตามยุคสมัย ทำให้ต้องมีพื้นที่ใช้สอยเดิมต้องเปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์ของผู้ประกอบการไป เช่น การเพิ่มพื้นที่การใช้งานในอาคารมากขึ้น ปรับเปลี่ยนพื้นที่บางส่วนเป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับชุมชน มีการปรับเปลี่ยน หรือขยาย

ห้องพักเพิ่มเพื่อเป็นที่พักสำหรับการท่องเที่ยวแบบค้างคืน การเพิ่มห้องน้ำจากเดิมเนื่องจากมีการใช้งานพื้นที่ในอาคารมากขึ้นกว่าในอดีต รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนกิจกรรมของแต่ละอาคาร รวมไปถึงการสร้างกิจกรรมใหม่กับชุมชนเช่นกัน ซึ่งจากกรณีศึกษานั้น ได้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการใช้งานไปจากรูปแบบการค้าขายแบบเดิม โดยมีการเปลี่ยนแปลงไปต่างแนวกันตามจุดประสงค์ของเจ้าของอาคาร โดยมีประเภทร้านค้าขายอาหาร เครื่องดื่ม ของหวาน 7 หลัง ประเภทเกสต์เฮาส์ 3 หลัง ประเภทอาคารที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานตามงานต่าง ๆ ได้ 3 หลัง

โดยในบางอาคารนั้นทางเจ้าของได้มีการปรับปรุงการใช้งานอาคารให้ใช้งานได้หลากหลายรูปแบบ เช่น สี่แยกหัวตะเข้ Café & Guesthouse ร้านกลิ่นฝัน และ 274 Bed & Brews เป็นอาคารร้านอาหาร ที่มีเกสต์เฮาส์อยู่ภายในอาคาร ร้านสเต็กเซ็ทแอนด์เซฟ และ ATPress Art Studio เป็นอาคารที่มีทั้งร้านอาหาร เครื่องดื่ม และพื้นที่ที่แสดงผลงานทางศิลปะ หรือพื้นที่ในการสร้างงานศิลปะภายในอาคาร เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความหลากหลายที่มากขึ้นของการนำเรือนแถวไม้ริมน้ำสำหรับค้าขาย มาปรับเปลี่ยนเพื่อประโยชน์ใช้สอยใหม่ ทำให้ชุมชนมีศักยภาพ และความน่าสนใจมากขึ้นจากภายนอก ซึ่งปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่เกิดขึ้น มีผลต่อการใช้สอยใหม่ของอาคารเป็นอย่างมาก เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพื้นที่ตามรูปแบบของธุรกิจใหม่ ใช้พื้นที่ไม่เท่ากัน ซึ่งแต่เดิมมีการใช้งาน 1 ธุรกิจต่ออาคาร 1 คูหา แต่จากการเข้ามาของปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันนั้นสามารถปรับเปลี่ยนอาคารหลายคูหาให้เปลี่ยนการใช้งานไปได้หลากหลายรูปแบบ และยังส่งผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น การปรับปรุงสะพาน ทางเดินภายในชุมชน และการปรับเปลี่ยนพื้นที่ที่ริมน้ำ

### 3) แนวคิด และทัศนคติของผู้ประกอบการ

จากอาคารแถวริมน้ำที่ใช้เป็นกรณีศึกษาทั้ง 11 แห่งนั้น ทั้ง 11 หลัง บางหลังอาจจะปรับเปลี่ยนรูปแบบภายในอาคารไปอย่างสิ้นเชิง รวมไปถึงการปลูกสร้างอาคารใหม่ แต่ในอาคารทั้งหมดจำนวน 11 หลัง มีสิ่งที่ทางเจ้าของอาคารได้ทำเหมือนกันทั้งหมด คือ การเก็บรูปแบบผังผนังส่วนหน้าของอาคารแถวทั้งหมด โดยมีทั้งการปรับปรุงจากผังประตูเดิมเปลี่ยนแปลงลักษณะองค์ประกอบของรูปแบบเดิมเล็กน้อย รวมไปถึงการนำรูปแบบผังผนังเดิม ไปใช้กับผังผนังของอาคารที่สร้างขึ้นใหม่ในพื้นที่ใหม่ โดยเหตุผลของทางเจ้าของอาคารนั้นได้แสดงทัศนคติที่คล้ายกัน นั่นก็คือการต้องการเก็บลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนี้ ซึ่งก็คือผังผนังที่เป็นรูปด้านของอาคารที่ทุกคนที่ผ่านเข้ามาในชุมชนแห่งนี้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันต้องเห็น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการคำนึงถึงบริบท และความทรงจำของพื้นที่ โดยเป็นการสำนึกต่อถิ่นที่อยู่ที่ว่า Sense of Place ซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้งาน ความผูกพัน รวมไปถึง ความพึงพอใจ อิทธิพลของความรู้สึกที่มีต่อพื้นที่ ซึ่งด้วยทัศนคติที่ว่ามาของผู้ประกอบการ ทำให้ชุมชนตลาดหัวตะเข้มีศักยภาพที่จะพัฒนาไปเป็นชุมชนแบบอย่างที่สามารถพัฒนาในด้านการอนุรักษ์ชุมชนได้อย่างยั่งยืน และหลีกเลี่ยงกับปรากฏการณ์เจเนตรีฟิเคชันที่จะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า โดยผู้ประกอบการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ส่วนใหญ่ มีทัศนคติที่พยายามสนับสนุนในการสร้างงานของคนในชุมชน และส่งเสริมผู้คนในชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยมีการใช้ศิลปะเข้ามาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ประกอบการ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน และในผู้ประกอบการบางคนยังมีการส่งเสริม และพยายามจะปลูกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาด และดูแลสิ่งแวดล้อมโดยรอบชุมชน ที่จะทำสุขภาพของคนในชุมชนดีขึ้น และทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่น่าเข้ามาท่องเที่ยว และน่าอยู่มากขึ้น โดยการให้การสนับสนุน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างผู้ประกอบการ และชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชน

### 4) ความเข้มแข็งของชุมชน

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาชุมชนมาจากการที่คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเอง และผู้ประกอบการที่เข้ามาลงทุนกับการพัฒนาพื้นที่นี้ เกิดสำนึกร่วมกันในการอนุรักษ์ชุมชน ซึ่งต้องการจะรักษาชุมชนนี้ให้สามารถขับเคลื่อนได้ต่อไปได้ในด้านเศรษฐกิจ และสังคมในปัจจุบัน โดยผู้ประกอบการเองก็มีความคุ้นเคย ซึ่งในอดีตก็มีความผูกพันกับชุมชนนี้อยู่เป็นทุนเดิม เช่น นักเรียน นักศึกษาในสถาบันใกล้เคียง หรือเคยเข้ามาใช้งานในช่วงที่ชุมชนตลาดหัวตะเข้ยังเป็นตลาดริมน้ำที่มีผู้คนเข้ามาจับจ่ายของกินของใช้ ผู้ประกอบการบางคนก็มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนการใช้งานของอาคารที่จากเดิมเป็นเพียงร้านค้าให้เป็นพื้นที่ที่แสดงออก และสร้างกิจกรรมให้กับผู้คนในชุมชน และบุคคลภายนอก เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับคนในชุมชน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ให้มีพื้นที่ที่สามารถแสดงออก หรือผลงาน ทำให้เป็นการสร้างพื้นฐานในด้านการเรียน และคุณภาพชีวิตของชุมชน

ให้ดียิ่งขึ้น รวมไปถึงการร่วมมือกันสร้างบรรยากาศของชุมชนให้เป็นชุมชนที่ปลอดภัยทั้งในเรื่องยาเสพติด และปัญหาด้านอุบัติเหตุอีกด้วย

จากการศึกษาได้นำไปสู่การตอบคำถามวิจัยเรื่องของปรากฏการณ์เจนตรีฟิชั่น ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ และสังคมของย่านชุมชนนั้น เป็นการอนุรักษ์ชุมชนจริงตามการกล่าวไว้ในนิยามทั่วไปหรือไม่ ทั้งในเรื่องของการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการใช้งานของอาคารเดิม โดยทั้งเอกชน และชาวบ้านในชุมชนเอง ทั้งในเรื่องของจำนวนร้านค้า รูปแบบใหม่ สถาปัตยกรรมที่เปลี่ยนไปอาจส่งผลกระทบต่อทางกายภาพ เช่น การสูญเสียความเป็นย่านชุมชน และการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ต่างไปจากเดิม รวมไปถึงทัศนคติของผู้ประกอบการมีผลต่อการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันหรือไม่ โดยการเปลี่ยนแปลงการใช้งานของเรือนแถวไม้ริมน้ำแบบดั้งเดิม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพภายในชุมชน เพื่อรองรับการเข้ามาที่เพิ่มมากขึ้นของจำนวนนักท่องเที่ยว รวมไปถึงวิถีชีวิตเช่นเดียวกัน เนื่องจากการใช้งานในรูปแบบร้านค้าปลีก-ส่งแบบดั้งเดิม ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวได้เต็มที่อย่างเดิม ผู้คนในชุมชนเองจึงต้องปรับตัว และหันไปให้ความสนใจกับกระแสการท่องเที่ยวใหม่ในปัจจุบัน จึงมีการเพิ่มศักยภาพของพื้นที่เพื่อเป็นการเพิ่มมูลค่า และดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวเพื่อใช้จ่ายในชุมชน และการสร้างรายได้ของคนในชุมชน อย่างไรก็ตามในกรณีศึกษาเองนั้น ทางเจ้าของอาคารก็ได้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่การใช้งานของอาคารรูปแบบเดิม เพื่อเพิ่มศักยภาพที่มีของชุมชน และตัวอาคารเอง ทั้งการเป็นร้านค้าในรูปแบบร้านอาหาร เครื่องดื่ม เกสต์เฮาส์ รวมไปถึง อาคารที่สามารถปรับเปลี่ยนการใช้งานไปตามรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น แกลเลอรี โรงปฏิบัติการ workshop เป็นต้น โดยชุมชนเองก็มีศักยภาพมากพอที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ ทั้งรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงมีการหยิบต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มี และใช้ทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่มาสร้างโอกาส เพื่อหารายได้เข้าสู่ชุมชน เช่นเดียวกันกับผู้ประกอบการภายนอกที่มีความคุ้นเคยกับชุมชนมาอย่างยาวนาน ทำให้เกิดแนวคิดที่จะพัฒนาพื้นที่ที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และในทางเดียวกันนั้นก็มีความต้องการที่จะพัฒนาผู้คนในชุมชนให้มีศักยภาพมากขึ้นเช่นกัน ซึ่งทำให้ผู้คนในชุมชนรู้สึกผูกพันกับชุมชนมากขึ้น ทัศนคติของผู้คนภายนอก และผู้คนที่อาศัยอยู่ภายในชุมชนที่ดีมากขึ้น และอยากที่จะกลับพัฒนาชุมชนของตนเอง เหมือนที่ผู้ประกอบการแบบพวกเขาเห็นเช่นกัน โดยผลตอบในเรื่องของรายได้ และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการนั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ในอีกส่วนหนึ่งนั้นก็ได้เป็นการทำให้ชุมชนเองก็อยู่รอด และเข้มแข็งขึ้นเช่นกัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทัศนคติของผู้ประกอบการที่เข้ามาพัฒนาพื้นที่ภายในชุมชนนั้นมีความสำคัญต่อการพัฒนา และการอนุรักษ์ชุมชนให้ยั่งยืนขึ้น ผ่านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของการใช้งานใหม่ของงานสถาปัตยกรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน ซึ่งเมื่อคนในชุมชนเห็นความสำคัญของชุมชนทั้งในเชิงพาณิชย์ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในแง่บวก กระบวนการอนุรักษ์ก็จะสามารถพัฒนาได้ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจของชุมชน รวมไปถึงการอยู่ร่วมกันภายใต้ความรู้ความเข้าใจในการเกิดปรากฏการณ์เจนตรีฟิเคชันในชุมชน ที่จะชะลอหรือยับยั้งการนำไปสู่การทำให้ชุมชนกลับไปเสื่อมโทรมอีกครั้งเหมือนกับช่วงที่เกิดการเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ และสังคมในครั้งอดีต

## 6. ข้อเสนอแนะ

ชุมชนตลาดหัวตะเข้มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ดี และสามารถต่อยอดได้ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่ยังคงอยู่ในชุมชน ผสมรวมกับการเป็นชุมชนที่ขับเคลื่อนด้วยศิลปะ ซึ่งสามารถที่จะเป็นต้นแบบให้กับชุมชนที่กำลังถูกฟื้นฟูอยู่ได้ โดยต้องอาศัยเครือข่ายชุมชนที่แข็งแรง รวมไปถึงการทำงานร่วมกันของผู้ประกอบการที่มีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน ซึ่งจะสามารถขับเคลื่อนชุมชนไปพร้อมกับการเกิดเศรษฐกิจที่ดี และยั่งยืนในชุมชน ซึ่งจะสามารถทำให้เกิดสังคมในชุมชนที่มีความรู้ความเข้าใจในการรักษาชุมชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งในสภาพหน้าชุมชนเกิดความเข้มแข็งมากขึ้น บุคคลที่จะเข้ามาประกอบกิจการในชุมชนตลาดหัวตะเข้ จะมีแบบอย่างที่ดีในการดำเนินธุรกิจ และทัศนคติที่ดีของผู้ประกอบการที่เข้ามาก่อนจะถูกส่งต่อไปสู่ผู้ประกอบการรายต่อไป รวมไปถึงการได้รับการดูแลจากภาครัฐมากขึ้นจากการเป็นชุมชนตัวอย่างในการนำแบบแผนที่ใช้ฟื้นฟูชุมชน และควรมีการนำผลที่ได้จากการศึกษานี้ไปประยุกต์หรือทดลองใช้ในการศึกษาพื้นที่อื่น ๆ ที่อาจมีบริบทพื้นที่ใน

ลักษณะที่ใกล้เคียงหรือแตกต่าง เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมในแต่ละบริบทพื้นที่ เพื่อหากรอบนโยบายในการฟื้นฟูชุมชนเก่าในแต่ละชุมชนอย่างเฉพาะเจาะจงต่อไป

### เอกสารอ้างอิง

- จาดรุรงค์ โทคะรัตน์ศิริ. (2546). การศึกษาปรากฏการณ์ “เจนตรีฟิเคชัน” ในการอนุรักษ์ชุมชนเมือง : กรณีผลกระทบทางสังคมในย่านชุมชนบางลำพู กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมือง และสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง).
- ชาติรี ประกิตนนทการ. (2554). สถาปัตยกรรมกับสังคมไทยยุคสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์มหาวิทาลัย ศิลปากร.
- ดนัย จันทร์เจ้าฉาย. (2553). White Ocean Strategy กลยุทธ์น่านน้ำสีขาว. กรุงเทพฯ: ดีเอ็มจี.
- พัฒนา กิติอาษา (ผู้รวบรวม). (2546). มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โยกย้ายถิ่นในสังคมไทยร่วมสมัย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- พริยา บุญประสงค์. (2553). การปรับปรุงอาคารประวัติศาสตร์เพื่อการใช้สอยในบริบทใหม่อย่างสร้างสรรค์ กรณีศึกษา การปรับปรุงอาคารควอกเกอร์ไฟร์เออร์ส (Quaker Friar’s) เมืองบริสโทล ประเทศอังกฤษ. วารสารหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม และสถาปัตยกรรมไทย. 7(กันยายน 2553 - สิงหาคม 2554), 279-307.
- พริยา บุญประสงค์. (2565). การออกแบบโครงการเพื่อการปรับเปลี่ยนการใช้สอยในอาคารเก่า. นครปฐม: สาระพิมพ์การ.
- ภูรี อัมพันธ์สุข และวิมลรัตน์ อิศระธรรมบุญ. (2562). การปรับปรุงโยชน์ใช้สอยอาคารประวัติศาสตร์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้ สร้างสรรค์ กรณีศึกษา อาคารในพื้นที่อนุรักษ์ของกรุงเทพมหานคร. วารสารสารศาสตร์. 3(2562), 367-379.
- ยงฉนิทร์ พิมพ์เสถียร. (2557). การปรับปรุงฟื้นฟูเมืองและการอนุรักษ์เมือง. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ศักดิ์โชค มโนภครัตน์. (2537). แนวทางการพัฒนาชุมชนหัวตะเข้ เมืองศูนย์กลางของเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร. (วิทยานิพนธ์ สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง).
- สิริขณา วงษ์อาทิตย์. (2558). ปัจจัยที่มีผลต่อการท่องเที่ยวเชิงโยกย้ายถิ่นของนักท่องเที่ยวชาวไทย (วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์).
- Atkinson, R., & Bridge, G. (2005). *Gentrification in a Global Context: The New Urban Colonialism*. London: Routledge.
- Geddes P. (1947). *Town Planning in Kapurthala. A Report to H.H. the Maharaja of Kapurthala, 1917*. London: Lund Humphries.
- Glass R. (1964). Introduction: Aspects of Change. In Center for urban studies (ed.). *London : Aspects of Change*. (pp. xiii-xlii). London: MacKibbon and Kee.
- Lees L., Slater T. and Wyly E. (2008). *Gentrification*. New York: Routledge.
- MacDonald, J., Branas, C., and Stokes, C. (2019). *Changing Places: The Science and Art of New Urban Planning*. New Jersey: Princeton University Press.
- Palen and London (1984). *Gentrification, Displacement, and Neighborhood Revitalization*. Albany: State University of New York Press.
- Smith, N. (1996). *The new urban frontier: Gentrification and the revanchist city*. London: Routledge.